

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић, директор

Уредник
Ивана Гачић

Рецензенти
Др Миленко Пекић, универзитетски професор у пензији
Др Далибор Денда, пуковник ванр. професор, виши научни сарадник,
Одељење за војну историју, Институт за стратегијска
истраживања, Универзитет одбране, Београд
Др Иван Ристић, научни сарадник

Дизајн корица
Александар Павловић

МИЛОШ М. ДАМЈАНОВИЋ

ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985)

БИОГРАФИЈА НАЈМЛАЂЕГ КАПЛАРА
У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА
И ЦРТИЦЕ ИЗ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Нови Сад, 2024.

Родитељима, Милану и Десанки

ПРЕДГОВОР

Иако је протекло дуже од једног пуног столећа од окончања ослободилачких ратова Србије и Црне Горе (1876–1918) крунисаних ослобођењем и уједињењем целокупног српског етничког корпуса на јужнословенском тлу, многи учесници ових судбоносних историјских догађаја, па и сами јунаци, подвижници и несвакидашњи актери попут жена и деце, остали су анонимни и непознати будућим поколењима. Њихови животи и ратне улоге деценијама су неправедно прекриване велом заборава и небриге, али и свих могућих пустошења и потешкоћа која су незаобилазно захватала наш народ и државу. Летимично, попут Феникса из пепела тамне и неистражене прошлости, васкрсну и угледају светлост оне незнане историјске личности, протагонисти крупних и значајних историјских процеса, које су оставиле плићи или дубљи траг у њима. Њиховом појавом неретко бивају отворени сасвим нови хоризонти и перспективе сагледавања прохујалих времена. Таква једна повесна фигура је и добровољац, најмлађи каплар балканских ратова (1912–1913), дете – четник Гаврило Кићевић (1903–1985) о коме се доскора у домаћој баш као и у целокупној историографији није знало ни речи.

За личност необичног детета – ратника Гаврила Кићевића из Крагујевца, сазнали смо и живо се заинтересовали пре нешто мање од десет година. Од првог дана одвијало се континуирано, стрпљиво, ревносно и слободно можемо рећи мукотрпно истраживање и пробијање кроз зидине непознаница и маглина, све у циљу потпуније и веродостојније реконструкције живота овог атипичног и по много чему фасцинантног учесника ратних окршаја. Употпуњавање животног мозаика овог младог ратног подвижника прошло је кроз неколико етапа које су резултирале додатним, мада небимним фактографским напретком и допунама. Рукопис биографије каплара Гаврила Кићевића који се налази пред читаоцима заправо представља незнатно проширену верзију рада „Најмлађи учесник Балканских ратова – подвизи добровољца и четника Гаврила Кићевића” објављеног у стручном београдском часопису *Војно-историјски гласник* бр. 1 из 2018. године. Новитет у овој књижици представљају одређени тек-

стуални додаци оличени у изношењу нових, скромних биографских елемената, као и садржајан илустративни материјал који визуелно оплемењује нарацију.

Осим у поменутом часопису, миноран биографски прилог о Гаврилу Кићевићу објавили смо на страницама нашег најпрестижнијег и најстаријег још увек излажећег дневног листа *Полиџика* у броју од 23. фебруара 2019. године, у рубрици „100 година од Великог рата” коју је угледни београдски дневник креирао у циљу меморијализације, за српски народ кључно битног догле највећег светског оружаног конфликта. Након изласка на светлост дана овог броја *Полиџике*, поменути чланак под насловом „Велики јунак – мали Гаврило” у интегралном или неприметно измењеном облику појавио се на многим родољубивим и другим интернет страницама које афирмишу славну српску прошлост и величину српског националног духа. Без обзира на овакве кораке популаризације овог хероја из славних дана националног ослобођења, потреба за издавањем ове публикације постоји како за стручну тако и за лаичку јавност. С тим у вези решили смо да уз добијени благослов потомака Гаврила Кићевића и уступљене фотографије из породичног албума, овако приређен рукопис предамо за штампу.

Наш рад не би био у оволикој мери обрађен и изворно поткрепљен да није било корисних сугестија и великодушне, самоиницијативне помоћи у проналаску документације из Војног архива у Београду коју нам је пружио колега историчар, пуковник др Далибор Денда, због чега му на овом месту још једном најдубље благодаримо. Велику захвалност за показано разумевање и изражену готовост да објаве ову књигу дугујемо ажурном и посвећеном господину Небојши Кузмановићу, директору реномиране институције Архив Војводине, чију је издавачку делатност уздигао на осетно виши, садржајнији и квалитетнији ниво, а са којим овим пројектом настављамо већ успешно успостављену сарадњу. На концу, дужни смо да напоменемо да су датуми у књизи наведени према календарима који су били у употреби у прошлости у нашем друштву. То значи да су за догађаје пре 1919. године навођени датуми по старом, јулијанском календару, а за оне који су се одвијали после преласка на грегоријански календар коришћени су датуми по новом, и данас важећем рачунању времена код нас.

У Косовској Митровици,
25. новембар 2023. године
Аутор

ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985)

Балкански ратови које су водиле армије двеју српских држава и њихових хришћанских савезница на Балкану, представљали су круну успеха у вишеструким војним и дипломатским напорима предузиманим током читавог деветнаестог столећа. Истовремено, они су означавали и сјајан прелудијум у коначно национално ослобођење и уједињење под заједнички државни кров са осталим јужнословенским народима. Имајући у виду целокупан значај победе која се очекивала, не чуди нимало податак да је сав национално здрав субјекат употребио свој потенцијал у његовом вођењу. Одгајани у породичном окриљу и ширим друштвеним оквирима на косовском миту, васпитавани и образовани кроз школски систем на темељима најславнијих традиција српског средњовековља и идеалима слободе, те сходно томе и солидарности са поробљеном браћом у окружењу, становништво преткумановске Србије са усхићењем и радошћу дочекало је вест о започетом оружаном окршају против евроазијског архинепријатеља.

Еуфоричност је посебно била изражена и приметна на фронту, међу војницима који су с нестрпљењем прижељкивали победу и ослобођење. О томе је савременик и активни посматрач ратних прилика, српски политичар и економиста јеврејских корена Вукашин Петровић (1847–1924) оставио следећу забелешку: „Рањеници који су стигли са бојног поља причају да је одушевљење наших војника неописано. Наше су трупе имале већ неколико јуриша, које Турци нису смели дочекати, а ко зна, да је јунак само онај, који се не плаши челика, онда је њему јасно шта значи факат да наши војници још у првим сударима са онолико одушевљења лете на јуриш”.¹

На истим узорима израстала је и најмлађа генерација етнички мањинског становништва Краљевине Србије. Илустративно је по том питању сведочење остало иза Јеврејке Паулине Лебл Албале

¹ Вукашин Ј. Петровић, *Мемоари*, Београд 2009, 223; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник Балканских ратова – подвизи добровољца и четника Гаврила Кићевића”, *Војно-историјски гласник*, 1 (2018), 71–93.

(1891–1967) о поимању личне среће ње и њених вршњака: „Нашем нараштају је пало у део да буду извршиоци Косовског аманета. Каква срећа!“² Годинама касније, пред освит Другог светског рата у Југославији, филосемитски расположива штампа подсећала је на националну самосвест и родољубиво држање те генерације српских Јевреја, те посредно на њихова осећања и вредносне погледе: „Наглашујемо да су нишки Јевреји, тј. Срби Мојсијевци дали паралелан део доприноса живота, крви, мука и патњи, имовине и снаге, у борби за ослобођење, косовску освету и за уједињење“³.

Ратнички дух посебно је обузео омладину, национално освешћену и вољну да добровољно ступи у рат. Илустративне су у том погледу речи, тадашњег осамнаестогодишњака Милутина Арсића (1894–1965) репрезентативне за његове вршњаке у преткумановској Србији: „Ја сам био веома велики националац тако рећи заносио сам се националним идејама и према томе напустим службу и са још једним другом упишем се у добровољце“⁴. Борбено расположење које је захватило српство слободне Србије и Црне Горе, као и у крајевима под аустро – угарским суверенитетом и у ширем расејању, каналисано је кроз прегршт иницијатива и практичних активности широког дијапазона. Аустроугарска политика према Србима у окупираној Босни и Херцеговини и према Краљевини Србији, нарочито је револуционисала тамошњу омладину, која је масовно одлазила у матицу где се школовала, студирала, радила и прикључивала добровољачким јединицама или националним удружењима.⁵

Испомоћ коју су појединци и организације пружиле у постизању ратних циљева, кретала се од прикупљања и дистрибуције финан-

² Paulina Lebl Albala, *Tako je nekad bilo*, Београд 2005, 188; Милош М. Дамјановић, „Јевреји на Косову и Метохији током Балканских и Првог светског рата“, *Државност, демократизација и култура мира*, ур. Бојана Димитријевић, Ниш 2015, 109–129; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...“

³ Небојша Озимић, *Јевреји у лојору на Црвеном крсту*, Ниш 2014, 3; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...“

⁴ Милутин М. Арсић, *Мемоари малога војника*, Краљево 2016, 9, 18–19; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...“

⁵ Чедомир Антић, Ненад Кеџмановић, *Историја Републике Српске*, Београд 2016, 139; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...“

сијске подршке, преко набавке и распоређивања медицинских средстава, услуга и особља, до добровољног приступа регуларним војним јединицама. Значај њиховог пожртвовања, ангажмана и доприноса вишеструко превазилази квалитет захвалности и поштовања које су им указали нараштаји који су уживали у плодовима њихових борби и одрицања. Немогуће је пребројати и документовати све подвиге и заслуге свих чиниоца у процесу неповратног слома и протеривања Османлија са Балкана и одбране остварених ратних тековина од непоузданог бугарског савезника.

Србија је објавила мобилизацију војске 17. септембра 1912. године.⁶ Тиме су започете и завршне војне припреме за предстојећи војни обрачун, док су дипломатске припреме покренуте још на јесен 1911. године и даље биле у току. Док су се још водили преговори између заинтересованих страна и усаглашавали нацрти споразума, рат против Османлија избио је црногорском објавом 25. септембра.⁷ Недуго затим, исто су учиниле и остале чланице савеза – Бугарска, Грчка и Србија, прогласивши рат Османском царству 4. и 5. октобра 1912. године.⁸

Међу добровољцима који су се одазвали унутрашњем позиву и осећању потребе личног доприноса у реализацији узвишених циљева путем оружане акције, било је бројног младалачког света, међу којима је било и малолетне деце, углавном несвршених гимназијалаца. Многи од њих уградили су своје младе животе у интергенерацијски зидану грађевину, чије су територијално проширење и избављење сународника од непријатељског терора платили својом највећом драгоценошћу. Подстакнути примером својих старијих из окружења – родитеља, родбине, другова, суседа и суграђана, мобилисаних у српску војску, српска младеж се свим жаром предала бујици патриотског

⁶ Станоје Станојевић, *Српско-турски рат 1912. године*, Београд 1928, 85; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷ Андрија П. Јовићевић, *Дневник из балканских рајтова*, Београд 1996, 13; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸ Михајло Војводић (пр.), *Документи о сјољној њолийици Краљевине Србије 1903 – 1914*, књ. V, св. 3, Београд 1985, 905–908; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

осећања које је преплавило српске земље. Она их је повела ка једином могућем исходишту, па су се најмлађи добровољци слили у војне редове. Због старосног доба, необучености, физичке конституције и борбене неспремности, најмлађи ратни добровољци нису послати на бојно поље, већ их је команда препоручила позадини, за обављање помоћних послова. И као позадинци, могли су бити од изузетне користи по опште и посебне ратне циљеве, што ће потврдити и пример најмлађег учесника балканских ратова, деветогодишњег детета Гаврила Кићевића из Крагујевца, који ће као добровољац и четник, уз постигнуте заслуге, обележити овај пресудни војно-историјски догађај у предворју Европе која се већ дуже време налазила у озбиљним припремама за један свеобухватни и коначни обрачун којим би се успоставио нови светски политички поредак.

Гаврило Кићевић се родио на самом почетку, по Србе изузетно драматичног и судбоносног двадесетог века, у срцу Краљевине Србије, у некадашњој Милошевој престоници, у северном делу Крагујевца. У дому тада 44-годишњег војног капетана Михаила (Мијајла) Кићевића и супруге му, 36-годишње Милеве (Атанацковић?)⁹ или Мар(е)шић / Маршићанин, 28. априла 1903. године родило се шесто дете, мушки јединац и наследник Гаврило.¹⁰ Две године после Гаврила, породица је обогата осмом приновом, ћерком Круном, рођеном 30.

⁹ 3110 Milanu Genovu, apotekaru, *Beogradske novine*, Beograd, br. 305, 16. decembar 1916, 7; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁰ Гаврило Кићевића је крстио 4. маја исте године у крагујевачкој цркви Успења Пресвете Богородице прота Милан Барактаровић, парох крагујевачки. Кум на крштењу био му је ученик IV разреда крагујевачке гимназије Стеван Станојевић, син трговца Митра. Историјски архив Шумадије (ИАШ), Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 16-ХII-1902 / 27-Х-1906, 21; Војни архив (ВА), Досијеи персоналних података официра и војних чиновника Војске Краљевине Југославије (ДПП), *Гаврило Михајло Кићевић*; Историјски архив Београда (ИАБ), Управа Града Београда (УГБ), Картотека житеља Града Београда и Земуна (КЖГБИЗ), *Гаврило Михајло Милка Марешкић Кићевић*; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Гаврило Гаврило Милева Кичевић*; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Драиња Михаило Милка Маршићанин Кићевић*; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата Велики јунак – мали Гаврило”, *Полишика*, Београд, 23. фебруар 2019; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

јануара 1905. године.¹¹

Прво дете, поручник Михаило – Миле Кићевић са супругом Милевом добио је још давне 1893. године, када им се 2. септембра у Крагујевцу родила ћерка Евросима.¹² Друго дете, ћерку Надежду, ова многодетна српска породица добила је 9. марта 1895. године у Крагујевцу.¹³ Треће дете по свему судећи била им је ћерка Вера – Загорка, рођена 5. јула 1898. године у Пироту, иако се у једном извору наводи 17. јул 1899. године као датум рођења.¹⁴ Међутим, та могућност дефинитивно отпада с обзиром на то да им се четврто дете Љубица ро-

¹¹ Круну Кићевић је крстио 13. фебруара исте године у крагујевачкој богомољи Успења Пресвете Богородице свештеник Радован Ђ. Димитријевић, парох петровачки. Кума на крштењу била јој је Јелена, ћерка крагујевачког трговца Митра Станојевића. Круна је умрла 16. децембра 1960. године на Звездари. ИАШ, Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења пресвете богородице, књ. 16-ХП-1902 / 27-Х-1906, 136. Између два светска рата Круна је радила као учитељица у Бегечу. Удала се за Милана Гавриловића 1932. године. Види: Промена породичног имена због удаје, *Просвејни џласник – служдени орјан Минисјарсјива њросветије Краљевине Јујославије*, Београд, бр. 12, децембар 1932, 1310–1312; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹² Евросиму је крстио 12. септембра исте године прота Милан Барактаровић, парох крагујевачки. Кума на крштењу била јој је Јелена, ћерка крагујевачког трговца Димитрија Станојевића. ИАШ, Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 3-VIII-1893 / 7-XI-1894, 22. Неки други извори очигледно погрешно наводе другачију годину рођења. У њима стоји да је Јевросима Кићевић рођена 2. септембра 1905. године у Крагујевцу. Види: ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јевросима Миле Милева Кићовић*; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹³ Надежду је крстио 23. марта исте године протојереј крагујевачки Живота Остојић. Кума на крштењу била јој је Јелена Д. Станојевић, ученица IV разреда основне школе у Крагујевцу. ИАШ, Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 7-IX-1894 / 23-I-1897, 80; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Надежда Михајло Милка Кићевић*; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁴ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Вера Михајло Милка Маршић Кићевић*. Вера Кићевић је између два светска рата у југословенској држави била завичајна у Крагујевцу. Била је писар Окружне финансијске управе. Венчала се 24. септембра 1933. године за Београђанина Јована Миросављевића, вишег чиновника Класне лутрије, рођеног 6. фебруара 1883. године у тадашњој српској престоници од оца Стевана и мајке Александра Поповић, а преминулог 4. марта 1942. године. ВИДИ: ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јован Сјеван Александра Појовић Миросављевић*.

дило пре поноћи 16. фебруара 1899. године у Пироту.¹⁵ Нова ћерка Драгиња, родила им се 20. октобра 1900. године, као пето дете по реду.¹⁶ Седмо дете, за које такође немамо никаквих података, Кићевићи су добили 1904. године, те остаје непознаница колико је деце укупно имала ова породица, односно да ли је у дому Кићевића рођено још неко дете после ћерке Круне. Ђерка о којој нисмо успели наћи податке звала се Вида¹⁷ или Јела (?).¹⁸ Кићевићи су припадали староседелачкој српској православној шумадијској породици чија је крсна слава Св. пророк Јелисеј. Носиоци су уникатног српског патронима који за етимолошку генезу има кићанку са капе која је према породичном предању кумовала постанку презимена.¹⁹

У тренутку укључења Србије у Први балкански рат, октобра 1912. године, Гаврило Кићевић је био ученик четвртог разреда основне школе. Вест о почетку рата, која се светлосном брзином проширила Ср-

¹⁵ Љубицу Кићевић је у храму Рождества Христовог у Пироту крстио 7. марта 1899. године капелан Алекса Јовановић, а кум на крштењу био је Панта Дробњак, начелник из Пирота. Преминула је у Београду 7. марта 1984. године. Историјски архив у Пироту (ИАП), Фонд Матичне књиге рођених, Матична књига рођених Пазар 1898–1900, Књига цркве пиротске старе храма Рождества Христовог, ред. бр. 41, 122.

¹⁶ Драгињу је крстио 29. октобра исте године у храму Успења пресвете богородице Јован Митровић ?, парох крагујевачки. Кума на крштењу, већ традиционално за женску децу, била им је Јелена, кћи Димитрија Станојевића, трговца из Крагујевца. Драгиња се удала у Крагујевцу 2. октобра 1946. године за Сретена Вучетића. ИАШ, Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 1900–1901, 80; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Драгиња Михаило Милка Маршићанин Кићевић*. Између два светска рата Драгиња је радила као учитељица у Тителу, где је унапређена у VIII положајну групу. Види: Одлуке У VIII положајну групу, *Просветни иласник – службени орјан Министарства просвете Краљевине Југославије*, бр. 2, фебруар 1933, 199–201. У VII положајну групу унапређена је 1937. године. Види: У VII положајну групу, *Просветни иласник – службени орјан Министарства просвете Краљевине Југославије*, бр. 4, април 1937, 429–430; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁷ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁸ 4414. Milki Mih. Kićevića, *Beogradske novine*, Beograd, br. 76, 19. mart 1917, 4; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁹ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године.

бијом, допрла је и до дома Кићевића у Крагујевцу. Она је употпуњена и сликом бесконачног броја младића из свих крајева малене земље, са села и из градова, који су на уручени позив, пожурели да се одазову својим командама. Потресни испраћаји организовани с тим у вези били су додатни извор информисања о новонасталим збивањима. У породичној кући Кићевића, у којој су националне вредности одувек заузимале примарно место, живо се разговарало у вези са актуелним дешавањима. Таква тема није могла да остане по страни, без детаљног претресања и анализирања. Прве жртве из комшилука и града, нису могле проћи незапажено и неожаљено од ове национално свесне породице: „Уз пећ се дуго говорило са највећим узбуђењем да је отпочео рат. Било је, кажу, доста рањених. Погинуо је син оног опанчара из треће улице и брат Мице учитељице... Те две смрти за Крагујевац су биле весник нечег непознатог, али врло озбиљног...”²⁰

Мали Гаврило са пуном пажњом је слушао разговоре својих старијих укућана који су додатно развијали у њему елан за придружење ратницима. Мисао о прикључењу борбеним јединицама није му избијала из главе, не усудивши се да је подели са ближњима, остајући привремено неартикулисана и заробљена у дубини његовог дечјег света и безазленог поимања рата. Гаврилов отац се тих дана и сам припремао за војни одазив и полазак у рат, и у таквим околностима имао је да поручи свом сину речи охрабрења и утехе: „Сине Гавро, видим већ да ће од тебе бити ваљан војник. Само треба да порастеш до пунолетства...Тек онда ћеш добити пушку. Даћу ти своју, ено, баш ону, што тамо виси о клину...” Међутим, очево обраћање није било убедљиво ни довољно обесхрабрујуће да угаси већ сазрелу одлуку да узме учешћа у текућем рату. Кад већ није могао да пође са оцем, мали

²⁰ Гаврило Кићевић, Јединствена ратна историја. Необичан живот једног малог србијанског Лауренса... Дванаестогодишњи дечак каплар у рату. Исповест човека који је као дете учинио велику услугу српској војсци у Балканском рату (интервју водио Јован Обичан), *Време*, Београд, бр. 6069, 11. децембар 1938, 12; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...” Целокупна сазнања о учешћу Гаврила Кићевића у ратним авантурама заснована су на интервјуу са њим који је обавио новинар Јован Обичан и објавио у београдском дневном листу *Време*, а која су потврђена и од Кићевићевих потомака.

Гавра је решио да то учини сам, без добијене дозволе и без сазнања родитеља и сестара.²¹

Изненадни нестанак малог Гаврила из топлог породичног гнезда, односно његов одлазак у рат изазвао је забринутост у дому Кићевића. Једнога дана примећено је његово одсуство, односно недолазак кући, после одласка и очекиваног повратка из школе. Савесна и брижна мајка, не слутећи да би њен млади синчић могао да се упути српској војсци, помишљајући на свакојаку несрећу која би га могла задесити, почела је да се распитује о свом сину у суседству. И комшије су биле у неверици и шоку, а од неких су се могла добити и прва, непотпуна и нејасна обавештења о последњем виђењу Гаврила: „Видео сам га јутрос, кад је узео своју белу платнену торбу... И пушку...”. Добијена информација представљала је наговештај могуће Гаврилове дестинације, и добар показатељ у ком правцу треба наставити даљу потрагу за одбеглим дечаком. Оцу је првومه, синула идеја да провери постојање пушке кремењаче опточене срном, окачене о зид гостинске собе. Опазивши празнину на месту где је требало бити, и нестанак породичне светиње, оцу су се разбистриле помешане представе и одагнале све сумње. Да је мали Гаврило озбиљно решио да своје намере оствари, било је без двоумљења јасно по проналаску писане поруке, коју је одбегли дечкић оставио својима на његовом радном столу: „Ја одох да се бијем са Турцима. Вратићу се кад рат буде готов. Љуби вас Гавра”. Уплашеном оцу није преостало ништа друго но да пренесе новост окупљеним и узнемиреним укућанима. Свечаним гласом, поносито и достојанствено им се обратио речима: „Велика је то ствар кад се и деца мала дижу у бој, за народ свој”.²²

Убрзо је наравно уследила потрага за малим Гавром, која је резултирала успехом. Напустивши родитељски дом, само са белом платненом школском торбом за књиге, у коју је ставио једну чисту кошуљу и

²¹ Исто.

²² Ове снажне патриотске речи, баш као и целокупну Гаврилову ратну причу сачувао је потомству од заборава врстан новинар Јован Обичан које је чуо од самог јунака Гаврила Кићевића 1938. године. Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

један хлеб и са очевим ватреним оружјем, Гавра се одлучно упутио на фронт. После тродневног пешачења и опште малаксалости од тешког физичког напора, у ноћним сатима легао је покрај неког пута да се одмори. Иако је осећао жал због напуштања породице без поздрава, Гаврина љубав према отаџбини и народу била је јача и безрезервна. Промисљајући о тим својим најинтимнијим емоцијама у тренуцима самоће, дечака је захватио сан. Исте ноћи, из сна га је пробудио тежак звук који је допирао из правца оближњег друма, а затим и познати очев глас, који му се обратио стојећи изнад њега: „А куда си се упутио ти, мали јуначе?”. Угледавши драго лице оца, и појаве бројних бркатих војника у близини, а стрепећи да ће га отац вратити кући и спречити у остварењу племените замисли, Гаврило је искрено одговорио оцу и молбеним призвуком саопштио следеће: „Ја кренуо у рат. Оцо, драги оцо, поведи ме... Сад са Турцима није шала... Старији другови су ми поручили да дођем и да им помогнем...”. Отац је покушао да рационалним путем одврати сина од фиксиране помисли и убеди га у не-сврсисходност његове одлуке: „Па како ћеш им, болан, помоћи, кад си још мали. Не можеш ни ову моју пушку честито да дигнеш... Врати се кући, биће ти боље...”. Гавро је био упоран у одлуци да настави започети подухват, покушавајући на све начине да одобровољи оца за своју замисао, да га натера да попусти и да му одобрење. Самосажалјивим приступом, кроз плач и шмркање, мали Гавро се поверио оцу да би радије наставио пут ка фронту, него се вратио сигурном и топлим дому, те да би у супротном остао неутешан. Још му је признао да не може да разуме зашто отац не жели да га прими у своју чету, иако му другови са бојишта редовно поручују да пожури и одмени их. Овакве речи разоружале су присутан војнички свет, смекшале им срца и довеле до тога да командир узме Гавра у наручје, и сви заједно у колони замарширају даље ка бојишту.²³

Од тог тренутка почињу ратне пустоловине малог србијанског Лоренса, како је најмлађег српског војника у Балканским ратовима (1912–1913) назвао аутор новинарске сторије Јован Обичан.²⁴ Гаври-

²³ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

²⁴ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јован Лазар Ана Влаховић Обичан*. Јован Обичан био је

ло је заједно са својим оцем распоређен у прву чету, првог батаљона трећег позива Шумадијске дивизије, која ће му постати супститут за породицу током ратних дана. Мали Гавро се брзо адаптирао на строг и дисциплинован војнички живот. Са колегама у униформи, ујутру се на звук војничке трубе будио, одлазио на оближњи извор за хигијенске потребе, чистио пушку и пребројавао фишеклије. На списку прозивника био је забележен под бројем 234. Од почетка мобилизације септембра месеца па све до 10. октобра 1912. године, збориште првог батаљона 11. пешадијског пука трећег позива било је у Великој Плани, одакле је по добијеном наређењу, кренуо ка свом пуку у Крагујевац, а одатле за Крушевац, Прокупље, Преполац, ослобођену Приштину и напослетку Косовску Митровицу. У близини Звечана, батаљон је био распоређен око манастира Св. Богородице у селу Соколица и око села Бољетин, чувеног упоришта тадашњег арнаутског првака и зулумћара Исе Бољетинија (1864–1916). Задатак батаљона је био да одржава поредак у тим недавно ослобођеним крајевима. То је била и ратна стаза малог Гавре, који се са очевим батаљоном прикључио из Крагујевца.²⁵

Косовска Митровица, у коју је доспео Гаврилов одред, ослобођена је 13. октобра 1912. године, када је у њу, око 12 часова ушао Вучитрнски одред, формиран из састава III армије која је ослободила Приштину. Град је иначе, био значајно стратешко место османске државе и сходно томе, седиште дивизије. Према плановима команде српске војске, град је требало да ослободи Митровачки одред Ибарске војске, формиран по заузећу Новог Пазара, али га је у томе преухитрио Вучитрнски одред, послат да притекне у помоћ, јер се рачунало на жесток отпор османске војске и арнаутског башибозука.²⁶ Отпор надирању српске војске у овом крају, планирао је да пружи чувени арнаутски

међуратни југословенски новинар, сарадник београдских дневних новина *Време* и студент права. Рођен је 24. јула 1918. године у Кану, у Француској, у српској православној породици, од оца Лазара и мајке Ане Влаховић. Завичајан је био у Панчеву, а боравио је од 1936. године и у Београду. Оженио се 22. јула 1943. године Глоријом Радојевић рођеном 1. јануара 1922. године у Београду.

²⁵ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

²⁶ Весна Секулић, „Ослобођење Косовске Митровице у Првом балканском рату”, *Баштићина*, 17 (2004), 151–171; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

вођа и побуњеник Иса Бољетини, који је дотле стајао иза арнаутског оружаног устанка против Османлија, а сада се окренуо против Србије.²⁷ Његовом позиву упућеном сународницима, одазвало се око 16.000 лица, спремних да му се потчине у борби против српске војске. Број одазваних Арнаута био је вишеструко нижи од оног који је очекивао Иса Бољетини, иако су претходно упућене озбиљне претње паљењем кућа свих оних који по том питању не буду сарађивали.²⁸

Приликом заузећа Косовске Митровице, победник је стекао и велики ратни плен, преостао иза поражене османске војске. Плен је укључивао једну заставу, један топ, четири каре, 29 дивизионих кола, 3.000.000 пушчаних метака, три магацина пуна пешадијске и артиљеријске муниције, 500 пушака, шест вагона брашна, један вагон пиринча, 600 сандука пексимита, више великих шатора, разног болничког материјала, телеграфских и телефонских апарата итд.²⁹ Без обзира на заплену османске ратне опреме, огромна војна средства још увек су се налазила сакривена међу муслиманским ратоборним цивилима широм ослобођених крајева, па је требало што хитније открити скровишта таквог материјала и одузети их из њиховог илегалног поседа. Такав један ратни задатак поверен је трећепозивцима, међу којима се стицајем околности, затекао и мали добровољац Гаврило.

Осим одржавања јавног реда и мира, батаљон је добио задатак да открије скровишта муниције и оружја локалних Арнаута, за шта је остављен период од 1. јануара до 12. јуна 1913. године. Капетан прве класе Јанко Вукићевић³⁰ окупио је своје војнике и пренео им наређење, поручивши им да пруже све од себе како би испунили

²⁷ О предратним преговорима Исе Бољетинија са српским официром и обавештајцем Драгутином Димитријевићем Аписом (1876–1917) види: Александар Животић, „Апис на Косову 1912. године”, *Војно-историјски гласник*, 1–2 (2005), 44–57.

²⁸ Димитрије Богдановић, *Књига о Косову*, Београд 1985, 168; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

²⁹ Плен код Митровице, *Рајни телеграми*, Крагујевац, бр. 15, 22. октобар 1912, 2; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

³⁰ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јанко Лука Анђелија Вукашиновић Вукићевић*. Земљорадник Јанко Вукићевић рођен је 12. маја 1869. године у Светлићу код Крагујевца од оца Луке и мајке Анђелије Вукашиновић. Био је ожењен.

очекивања војне команде. Иако спречен да доживи ватрено крштење на бојном пољу, мали Гаврило је самоспознао да се јунаштво и патриотско дело могу учинити и у позадини где га је довео прст судбине. Приметио је мали Гавро забринутост на лицу својих одраслих другова, који су у разговору са командантом изнели немоћност пред постављеним задатком. Све дотадашње предузете потраге за непријатељским складиштем оружја нису уродиле плодом и по свему судећи било је извесно да се по том питању ни у наступајућим данима неће постићи позитиван помак.

Свакодневни извештаји команданта батаљона нерадо и болно су преносили вест о немогућности утврђивања локација непријатељског скровишта оружја и после сваког препада на објекте које батаљон трећег позива чува. Жалосна вест је обесхрабрила и самог Гаврила, који је утучен њоме, са ратном спремом напустио војни логор и осамио се у оближњој шуми. Лутајући шумом, дошао је до испод Звечана, где је на једној чистини угледао арнаутске вршњаке заокупиране дечјом игром. Домишљати Гавро, одмах се досетио оригиналне идеје, намеран да од арнаутске деце дозна локације тајних складишта оружја њихових родитеља и осталих старијих крвних сродника. Да би отклонио сумњу са себе скинуо је шајкачу са главе и заједно са кремењачом одложио је у околни жбун. Без икаквих војних обележја на себи приступио је арнаутској деци која су са чуђењем посматрала новопридошлицу, мислећи да је у питању неко чобанче из каквог суседног села. Језичка баријера није била сметња за дружење и игру.³¹

Код тројице арнаутских дечака Гавро је приметио пушчане метке, што га је навело да закључи да иста знају за скровишта муниције. Отрчао је до грма где је сакрио своју пушку и са истом се вратио међу арнаутске дечаке. Предложио им је да се играју тако што ће им он бити харамбаша, пошто има пушку. Генијални потези малог Гавра били су пун погодак. Арнаутској деци повређено је самољубље, а прорадила је и неспремност ка покоравању анонимном странцу и хвалисавост и разметање у вредносним предметима, каквим се у арнаутском патријархалном друштву, оружје одувек сматрало. Последично томе,

³¹ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...“; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата...“; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...“

„зграбили су Гавру за рукав и повели дубоко у шуму да му нешто покажу... Нешто велико...”³²

Нови другови одвели су Гавра до улаза једне скривене пећине коју српске војне патроле нису уочиле током свакодневних потрага. Са улаза у пећину, арнаутска деца су отклонила један камен који ју је затварао, и пузећи кроз уски пролаз ушла у њену унутрашњост. За ову пећину су арнаутска деца знала још пре рата, јер су као чувари стокe добро упознали терен. После повлачења османске војске, локални Арнаути су у њој сакрили свој арсенал и запретили деци да ни по цену живота не открију њено постојање. Без обзира на радост која је обузела Гавра по угледању огромне количине оружја, значај открића налагао је самоконтролу и прибраност у датој ситуацији. Нестрпљивост у таквим приликама могла је бити кобна, па је Гавро вешто наставио тактички, опрезан и одмерен приступ. Продужио је да се игра са њима, а по завршетку игре, вратили су пушке у скровиште. То исто учинио је и Гавро са својом кременачом, да не би побудио сумњу код арнаутских вршњака. Свестан је био неопходности таквог поступка, као принете велике жртве за свету ствар. Тешкоћа са којом се борио била је још већа јер је остављао породично благо и избегао поштовање очевог аманета „да је највећа срамота за јунака вратити се без светлог оружја...” Но, виши циљеви и успех акције захтевали су привремено одрицање од наведених вредности, ризик од губитка истих и кршење принципа и завета. По окончању игре, арнаутска деца су вратила улазни камен на претходно место и отишла својим кућама, не преносећи својим укућанима о забрањеној игри са непознатим малишаном.³³

У међувремену, нестанак малог Гавра у војном логору изазвао је праву панику и забринутост. Помишљало се и на најгоре, на опасност од страдања у шуми. Формиране су патролне групе са наредбом да пронађу Гавра по сваку цену. Док је у логору батаљона завладала узнемиреност, Гавро се ужурбано враћао својим ратним друговима и пред поноћ стигао на одредиште. Поред велике логорске ватре затекао је

³² Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

³³ Исто.

тужна и смркнута лица. Стражар који је уочио мезимца јединице, обавестио је ратне другове о повратку траженог лица. Неописива радост овладала је свим трећепозивцима. Војници су поскакали око логорске ватре и грабили се ко ће први да изљуби омиљеног малишана. Обратио му се и отац и упитао за пушку, приметивши да недостаје: „Где си био до сада, питао је брижно отац... Где ти је пушка?”. Гаврило је у свом стилу рапортирао: „Ето, ја сам осветлао образ и теби оцо, и целом батаљону... Нашао сам скровиште где непријатељ држи муницију и оружје”. Неочекивани одговор још више је изненадио војнике, који су салетали Гаврила постављајући му бројна питања. Изјутра се цео батаљон предвођен капетаном Јанком Вукићевићем и малим Гаврилом упутио ка скровишту непријатељског арсенала. По доласку на праву локацију и извршеном претресу пећине, најпре је Гаврило са гомиле узео своју кремењачу: „Ех”, рекао је друговима, „има овде и лепих карабина, али ја више волим да узем дедину кремењачу. Кад се вратим кући казаћу свима: ’Ова пушка је учинила нашој војсци велику услугу’”. На врхунцу радости и егзалтације, командант батаљона је подигао малог Гаврила и у знак захвалности пред свима пољубио.³⁴

Исто вече командант јединице написао је обиман извештај о реализованом задатку и проследио га својим надређенима, у коме је неизоставно навео и све војничке врлине и ратне заслуге најмлађег српског војника, тада већ 10-годишњег Гаврила Кићевића. Невероватан успех постигнут захваљујући проницљивости и довитљивости шумадијског дечака, није остао незапажен и неодужен. Препознајући значај Гавриловог чина за саму јединицу, али и опште војне и националне интересе, капетан Вукићевић је решио да се примерено захвали свом најмлађем саборцу. Само неколико дана после изненадног Гавриловог подвига, трубач је позвао војнике у збор и пред постројене трећепозивце изашао је капетан Вукићевић, који им се обратио, преносећи радосну вест о унапређењу заједничког миљеника и јунака: „Војници, рекао је он. Одликовао сам малог Гавру Кићевића капларским чином за подизање високог морала код војника и за неоцењиве заслуге на прикупљању непријатељског оружја”.³⁵

³⁴ Исто.

³⁵ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Милош М. Дамјановић,

Јавна и званична похвала и признање међу старијим ратним друговима и оцем, натерала је на сузе њеног лауреата. Гавро је заплакао од радости, али је истовремено покушавао да се суздржи и сакрије непријатну емоционалну реакцију, стидећи се погледа својих старијих сабораца. Нелагодност коју је осећао Гавро, примећена је од стране ратних другова, који су се трудили да скрену главу на другу страну у тренуцима када је Гавро својим похабаним рукавом сељачког гуњића отирао сузе радоснице са уплаканог лица.³⁶

Успехом, признањем и овенчаном славом ратни пут Гаврила Кићевића није био окончан. Најмлаћи учесник Првог балканског рата закорачио је орно, расположено и храбро и у нови оружани сукоб проистекао између дојучерашњих ратних савезника. Ратна стаза је Гаврила Кићевића и његов 11. пешадијски пук трећег позива, после успешно завршеног задатка у околини Косовске Митровице, водила са овог положаја, копненим путем према Урошевцу. У некадашњем Феризовићу, Гаврилова јединица боравила је десет дана, одакле је потом, железничким превозом пребачена за Куманово, а одатле право на новоуспостављену српско-бугарску границу, где је неочекивано отпочео нови рат. Овога пута, постојале су велике шансе да се малом Гавру испуни жеља да заврши на фронту. Дотад је Гавро служио војску у позадини, али су сада, услед недостатка људства, и трећепозивци били планирани да се прикључе првој линији фронта. Смртне опасности које су вребале на положају, нимало нису уплашиле храброг Гавра, већ су напротив још више побудиле ратнички занос у њему. Своју готовост на ватрено крштење манифестовао је стезањем и љубљењем породичне кременаче, којом приликом би изговарао: „Морамо да покажемо шта знамо”.³⁷

Гаврилови трећепозивци стигли су на положај Термани–Сурлица, где је ископан ров према бугарској страни. На тој позицији, некадашњој тромеђи Србије, Бугарске и Османске империје, са српске стране су се јасно могли уочити покрети бугарске солдатеске и на-

„100 година од Великог рата...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

³⁶ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

³⁷ Исто.

гомилавање непријатељских трупа. Призори са супротне стране изазивали су још већу узбуђеност у редовима трећепозиваца. Мали Гаврило ипак није искусио дуго ишчекивано и прижељкивано ватрено крштење јер је краткотрајни Други балкански рат завршен пре него што је започела размена ватре на сектору у ком су биле позициониране његове трупе. Постигнути мир и незапочета непријатељства у његовом рејону, одложила су за неко време Гаврово надметање прса у прса. Услед окончања ратних дејстава и престанка потреба за њиховим учешћем, Гаврова јединица прошла је кроз десетодневни карантин и процес демобилизације. Убрзо је најмлађем учеснику балканских ратова издато и уручено и официјелно уверење о учешћу у рату и унапређењу. Оно гласи: „Овим се издаје уверење да је Гаврило Кићевић провео на војној дужности за време рата као ђак и добровољни обвезник од 1. априла до 17. августа 1913. године, у 1. чети, 1. батаљону, 11. пешадијског пука, трећег позива. Наредбом команданта 1. батаљона број 9, од 29. јуна 1913. године, произведен је у чин каплара”. Дупликат уверења издало је двадесет година касније – 1933. године и тадашње Министарство војске и морнарице Краљевине Југославије.³⁸ Крунисан ратним ловорикама, мали Гаврило се са својим оцем вратио са ратишта у мирнодопски Крагујевац, где му је уприличен помпезан дочек. Грађани Крагујевца су масовно изашли на улице да поздраве прослављеног младог ратног горостаса, чијим су се револуционарним делом поносили.³⁹

³⁸ Гаврило Кићевић, „Јединствена ратна историја...”; Милош М. Дамјановић, „100 година од Великог рата...”; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

³⁹ Исто.

ВОЈНА КАРИЈЕРА МИХАЈЛА КИЋЕВИЋА

Гаврилов отац Михајло, поред тога што је био одговоран породичан човек, честит супруг и брижан отац, свој живот посветио је војничком позиву, где је градио каријеру и савесно обављао све дужности и задатке који су му постављани. Михајло Кићевић је рођен 17. новембра 1859. године⁴⁰ у Гроцкој.⁴¹ Са седамнаест година као добровољац доживљава ватрено крштење 1876. године, ступивши у Први српско-турски рат 1876–1877. године где учествује у оружаним сукобима на Бабиној Глави, Вратарници, Шуматовцу, Житковцу и Ђуниском Вису, да би наредне 1877–1878. године војевао пред Нишом у Другом српско-турском рату. Са таквим, не безначајним ратничким искуством ступио је у војску Кнежевине Србије са непуних деветнаест година 1. априла 1878. године. Као војник сталног кадра бори се наредне 1879. године против Арнаута приликом њиховог упада код Бањске реке, а на линији Врање–Свирце учествовао је у борби против Арнаута 1880. године на Свирцима и њихових покушаја упада на српску државну територију и продора у Лесковац. Постепено Михајло Кићевић напредује у војсци стичући све веће чинове. У чин каплара произведен је 11. маја 1880. године, да би 5. априла 1881. године био унапређен у чин поднаредника, а 10. августа 1883. године у чин наредника.⁴²

Након петогодишње паузе од ратних игара Михајло Кићевић поново узима учешће у оружаним обрачунима, овога пута борећи се у Српско-бугарском рату 1885–1886. године. Као наредник, у звању команданта 3. батаљона, 2. позива 9. пука народне војске учествовао је у биткама против Бугара 4. новембра 1885. године на Тимоку пред Бреговом, потом 11. новембра код Капетановца, да би од 12. до 15. новембра 1885. године ратовао пред Видином задржавши се пет дана на том бојишту. У потпоручника је произведен 28. новембра 1885. го-

⁴⁰ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Архива Офелије Кићевић, Фотографија Михајла Кићевића, Фотографско вештачка радња Љубише Ђонића Београд Крагујевац.

⁴¹ ВА, ДПП, Михајло Кићевић.

⁴² Исто.

дине са рангом од 8. новембра исте године. У том чину био је командант 4. батаљона, 8. активног пука 1. позива при Тимочној војсци за све време примирја до распуштања војника кућама. Након тога био је потпоручник и водник 2. чете, 2. батаљона, 7. активног пука, а распоредом од 1. марта 1886. године на дужности водника 2. чете, 10. батаљона сталног кадра.⁴³

Нешто касније, 1887. године затичемо га у чину пешадијског потпоручника, а на дужности водника 10. батаљона Шумадијског пешадијског пука стационираног у Горњем Милановцу,⁴⁴ а од 28. фебруара исте године вршио је и дужност управника профијантског слагалишта у истом месту са чије дужности је разрешен исте године.⁴⁵ На истом положају и у истом чину нашао се и следеће, 1888. године када је заведено и његово одсуство у трајању од пет дана,⁴⁶ нешто касније изнова оглашених,⁴⁷ а од 28. марта исте године вршио је и дужност привременог управника профијантског слагалишта.⁴⁸ Наредне 1889. године, пешадијски потпоручник Михаило Кићевић као водни официр обавља војну службу у 2. и од маја месеца у 4. чети 10. батаљона поменуте дивизије у Горњем Милановцу и тада је регистровано његово одсуство у трајању од петнаест дана у јануару⁴⁹ и тридесет дана у јулу.⁵⁰ Фебруара

⁴³ Исто.

⁴⁴ *Календар са Шемајџизмом Краљевине Србије за годину 1877*, Београд с. а, 160.

⁴⁵ ВА, ДПП, Михајло Кићевић.

⁴⁶ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Календар са Шемајџизмом Краљевине Србије за пресџујну годину 1888*, Београд с. а, 174; *Лични односи официрски, Службени војни лисџи – орџан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 25, 18. јун 1888, 749–750; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁴⁷ *Лични односи официрски, Службени војни лисџи – орџан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 31, 9. август 1888, 959–960; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁴⁸ ВА, ДПП, Михајло Кићевић.

⁴⁹ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Календар са Шемајџизмом Краљевине Србије за годину 1889*, Београд с. а, 165; *Лични односи, Службени војни лисџи – орџан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 3, 21. јануар 1899, 65–66; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁰ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Лични односи, Службени војни лисџи – орџан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 27, 8. јул 1889, 809–810; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

следеће 1890. године добио је одсуство од десет дана.⁵¹ На личну молбу, а по решењу министра војног од 24. фебруара исте године, дотадашњи водник 3. чете 10. батаљона, потпоручник Михајло Кићевић⁵² одређен је на службу при 12. батаљону и постављен за водника 2. чете, да би касније у току исте године био водник 2. чете 11. батаљона.⁵³ На самом почетку следеће 1891. године, 1. јануара произведен је у чин поручника,⁵⁴ а у априлу је забележено да је, сада већ у чину пешадијског поручника, одсуствовао пет дана и да му је од војних власти, у начелу одобрена женидба.⁵⁵ Убрзо затим, Кићевић је одсуствовао још четири дана,⁵⁶ да би августа одсуствовао најпре три,⁵⁷ а онда октобра још шест дана.⁵⁸

Потребом службе, а решењем министра војног од 29. новембра 1892. године поручник Михајло Кићевић, дотадашњи водник 2. чете 11. батаљона стационираног у Крагујевцу, одређен је за ађутанта Шумадијског пешадијског пука, уместо поручника Милована Поповића, који је постављен за в. д. командира Михајлове 2. чете 11. ба-

⁵¹ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Лични односи, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 4, 1. фебруар 1890, 81–82; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵² ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Календар са Шемајџизмом Краљевине Србије за јодину 1890*, Београд s. а, 132.

⁵³ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Решењима министра војног, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 8 и 9, 9. март 1890, 165–166; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁴ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Производства, поставлења и размештаји, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 1, 8. јануар 1891, 5–8; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁵ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Лични односи, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 16, 27. април 1891, 497–498; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁶ Лични односи, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 17, 4. мај 1891, 535–536; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁷ Лични односи, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 29, 10. август 1891, 919–920; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁵⁸ Лични односи, *Службени војни лисџи – оріан и издање војној министјарсџива*, Београд, бр. 39, 19. октобар 1891, 1217–1218; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

таљона.⁵⁹ Не знамо колико се дуго задржао на тој позицији, али га већ 1893. године затичемо на месту водника 2. чете 11. батаљона,⁶⁰ да би 1894. године био регистрован на позицији ађутанта Шумадијског пешадијског пука,⁶¹ а наредбом команданта Шумадијске дивизијске области већ од 18. фебруара, био одређен за водника 3. чете 11. батаљона „Краљице Наталије”.⁶² Током претходних година спорадично је привремено одсуствовао из војске, и то три дана у 1892. години⁶³ и четири дана током 1893. године.⁶⁴ И ове, 1894. године такође је одсуствовао, и то четири дана,⁶⁵ да би наредне 1895. године одсуствовао читавих петнаест дана.⁶⁶

У међувремену, сада већ капетан 2. класе Михаило Кићевић постављен је 20. јануара 1895. године за командира 1. чете 11. батаљона, а од 4. новембра исте године за командира 4. чете 15. батаљона Моравског пешадијског пука, стационираног у Пироту где га проналазимо и 1896. године, када од 18. марта обавља дужност командира 3. чете 2. батаљона, а од 8. октобра га затичемо на служби при 15. пуку.⁶⁷ Следеће 1897. године капетан 2. класе Михаило Кићевић био је

⁵⁹ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Шемајтизам Краљевине Србије с календаром за јодину 1892. која је иресјуйна*, Београд с. а, 225; Решењима министра војног, *Службени војни лисџи – орјан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 50 и 51, 8. децембар 1892, 1421–1422; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁶⁰ *Схемајтизам Краљевине Србије с календаром за јодину 1893*, Београд с. а, 237.

⁶¹ *Државни календар Краљевине Србије (са шемајтизмом) за јодину 1894*, Београд с. а, 216.

⁶² ВА, ДПП, Михајло Кићевић; Решењима министра војног, *Службени војни лисџи – орјан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 7 и 8, 23. фебруар 1894, 195–200; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁶³ Лични односи, *Службени војни лисџи – орјан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 8, 24. фебруар 1892, 201–202; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁶⁴ Лични односи, *Службени војни лисџи – орјан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 6, 16. фебруар 1893, 163–166; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁶⁵ Лични односи, *Службени војни лисџи – орјан и издање војној минисџарсџива*, Београд, бр. 23 и 24, 25. мај 1894, 667–668; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁶⁶ ВА, ДПП, Михајло Кићевић.

⁶⁷ ВА, ДПП, Михајло Кићевић; *Државни календар Краљевине Србије за иресјуй–*

на положају 15. (Пиротске) пуковске окружне команде.⁶⁸ И наредне 1898. године Кићевић се задржао на истом положају, али сада већ у чину пешадијског капетана 1. класе.⁶⁹ На овом положају и у овом чину Кићевић је остао све до марта 1899. године када је одређен за ађутанта у 3. пуковској окружној команди.⁷⁰

Војни министар одобрио је 25. априла 1899. године полагање испита за чин пешадијског мајора пешадијском капетану 1. класе Михаилу Кићевићу.⁷¹ Нешто мало пре тога, наредбом команданта активне војске од 14. априла, капетан 1. класе Кићевић је одређен на службу у 3. пуковску окружну команду и назначен за ађутанта исте команде.⁷² Октобра исте године одређен је за командира Пекарског одељења Тимочког профидантског слагалишта.⁷³ Крајем исте године, одређен је на службу у 2. пуковску окружну команду где је назначен за командира Пекарског одељења Тимочког профидантског слагалишта.⁷⁴ Наредне 1900. године, затичемо га на служби у 2. (Нишкој) пуковској окружној команди,⁷⁵ да би решењем војног министра од 28. октобра Кићевић

ну ѿородичној 1896, Београд s. a, 193–195.

⁶⁸ Државни календар Краљевине Срдије за ѿородичној 1897, Београд s. a, 144–145.

⁶⁹ Државни календар Краљевине Срдије за ѿородичној 1898, Београд s. a, 40–41.

⁷⁰ Државни календар Краљевине Срдије за ѿородичној 1899, Београд s. a, 154; Наредбама команданата активне војске, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 10, 13. март 1899, 295–312; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷¹ Решењима војног министра, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 17, 1. мај 1899, 499–502; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷² Наредбама команданата активне војске, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 15, 17. април 1899, 455–456; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷³ Наредбама команданата активне војске, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 41, 16. октобар 1899, 1119–1120; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷⁴ Наредбама команданата активне војске, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 46, 27. новембар 1899, 1211–1212; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷⁵ Државни календар Краљевине Срдије за ѿородичној 1900 која је ѿресћујина, Београд 1899, 156–157.

био одређен на службу у 11. крагујевачку пуковску окружну команду.⁷⁶ На овом положају остаје до априла 1901. године када по наредби министра војног прелази за среског официра за срез темнићи.⁷⁷ Половином 1901. године пешадијском капетану I класе Михајлу Кићевићу, наредбом министра војног од 22. јуна одобрено је полагање испита у току године за чин пешадијског мајора.⁷⁸ Нешто касније, 25. августа 1901. године наредбом министра војног, дотадашњи срески официр за срез темнићи, округа моравског, Кићевић је одређен за руковоаоца Пуковског слагалишта 19. пешадијског пука Шумадијске дивизијске области стационираног у Крагујевцу.⁷⁹ На истој војној дужности био је и током наредних година, 1902. и 1903.⁸⁰

Изузетно мобилно и узлазно службовање при војсци привремено је прекинуто и укаљано дисциплинском мером удаљавања шест месеци од службе, којом је Кићевић осуђен пресудом Војног дисциплинског суда од 16. октобра 1906. године.⁸¹ У освиту 1908. године, Кићевић који је дотле био на располагању у крагујевачком гарнизону, наредбом министра војног одређен је на службу у 11. крагујевач-

⁷⁶ Решењем војног министра, *Службени војни листи – орјан и издање војној министарсџва*, Београд, бр. 44, 4. новембар 1900, 1023–1024; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷⁷ *Државни календар Краљевине Србије за јодину 1901. која је љросџа*, Београд 1900, 186; Наредбом министра војног, *Службени војни листи – орјан и издање војној министарсџва*, Београд, бр. 17, 17. април 1901, 371–372; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷⁸ Наредбом министра војног, *Службени војни листи – орјан и издање војној министарсџва*, Београд, бр. 28, 24. јун 1901, 603–604; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁷⁹ Наредбом министра војног, *Службени војни листи – орјан и издање војној министарсџва*, Београд, бр. 39, 2. септембар 1901, 835–836; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸⁰ *Државни календар Краљевине Србије за јодину 1902 која је љросџа*, Београд 1901, 194; *Државни календар Краљевине Србије за јодину 1903 која је љросџа*, Београд 1903, 196.

⁸¹ Осуђени, *Службени војни листи – орјан и издање војној министарсџва*, Београд, бр. 31, 25. новембар 1906, 673–674; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

ку пуковску окружну команду.⁸² Непознато нам је какав је преступ починио, али је беспрекорна војничка путања пешадијског капетана I класе Михајла Кићевића била упрљана временском казном од десет дана затвора која му је изречена 3. децембра 1908. године пресудом Војног суда за официре.⁸³

Без обзира на одлежану казну настављено је даље Кићевићево активно службовање у војсци. Наредне 1909. године, наредбом команданта Шумадијске дивизијске области од 6. новембра, Кићевић који је дотле био на служби у 11. крагујевачкој пуковској окружној команди бива одређен на службу у Управу гарнизона крагујевачког.⁸⁴ Већ на почетку следеће 1910. године, Кићевићу је у чину пешадијског капетана I. класе стигло решење о пензионисању.⁸⁵ Одлука је потврђена Указом краља Петра у новоослобођеном Скопљу 20. октобра 1912. године.⁸⁶

Упркос званичном умировљењу и финализовању професионалног пута, нове безбедносне и спољнополитичке околности у којима су се нашле српске државе и српски народ на почетку друге деценије двадесетог века приморале су Кићевића на реактивацију. Као трећепозивац распоређен је на освојену територију током Првог (1912–1913) и Другог балканског рата (1913). После најновијих ратних сукоба које је осетио на сопственој кожи, Кићевић бива изнова унапређен, овога пута у чин резервног пешадијског мајора према решењу од 30.

⁸² Наредбом министра војног, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 2, 9. јануар 1908, 18; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸³ Лични односи, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 12, 8. март 1909, 207–208; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸⁴ Наредбом команданта Шумадијске дивизијске области, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 43, 13. новембар 1909, 813–814; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸⁵ Производства, постављења и највиша решења, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 1, 9. јануар 1910, 11–12; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸⁶ Производства, постављења и највиша решења, *Службени војни листи – орјан и издање војној минисћарсћива*, Београд, бр. 22, 24. октобар 1912, 469–482; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

ноембра 1913. године.⁸⁷ Кићевић је искусио и нови оружани сукоб који је погодио његову домовину, дотле највећи и најразорнији војни конфликт у историји цивилизације. Преживео је Албанску голготу, опоравак на северноафричком тлу и славодобитни повратак у ослобођену отаџбину пред сам финиш Првог светског рата (1914–1918). Са војне експедиције у Африци током Великог рата, по повратку у завичајни Крагујевац након ослобођења земље, довео је са собом и једног тамнопутог домороца који му је постао лична послуга у мирнодопским годинама живота које су уследиле у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца (1918–1929), односно Краљевини Југославији (1929–1941).⁸⁸

У годинама после Првог светског рата настављено је војно напредовање искусног ратника, наравно сада већ у резервном саставу. Краљ Александар I Карађорђевић (1888–1934) унапредио је мајора Михајла Г. Кићевића у чин резервног потпуковника током почетног тромесечја 1924. године.⁸⁹ У том чину Михајло Кићевић је преминуо 3. септембра 1931. године у Крагујевцу.⁹⁰

⁸⁷ *Рајна рани-лисџа резервних официра 1917–1918*, Солун 1918, 12–13.

⁸⁸ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁸⁹ Унапређења, постављења и највиша решења, *Службени војни лисџи – орјан и издање министјарсџива војске и морнарице*, Београд, бр. 13, 14. март 1924, 530; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁰ Читуља, *Службени војни лисџи – орјан и издање министјарсџива војске и морнарице*, Београд, бр. 45, 16. новембар 1931, 2059–2060; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

КИЋЕВИЋИ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Током година окупације у Првом светском рату мајка Милева Кићевић живела је окружена децом, једно време и у Бугарској, односно крајевима које је ова савезница Централних сила окупирала од Србије. Крајем 1916. и почетком 1917. године затичемо их у Урошевцу. Брижан супруг и отац тражио је начина како да ступи у контакт са најближима и нађе могућност да им новчано, тј. егзистенцијално помогне. Путем штампе покушавао је да дође до друге, раздвојене стране. С тим у вези јављао је жени: „Обраћао сам се преко листова огласом више пута и не добих никаква гласа о вама. Јавите се јесте ли сви живи и здрави. Новац ћете примити од госп. Милана Генова, апотекара из Скопља. Кад примиш, јави се преко *Београдских Новина* колико сте примили. Ја сам здрав. Поздравља и љуби све, Мика”.⁹¹

На исти начин наведеног скопског апотекара, координирано са Михаилом, обавештавао је и истовремено му слао инструкције и Милевин брат: „Данас ти упутих преко Женеве две упутнице у вредности 450 драхми. Молим те као мог старог колегу, да горњу суму новаца пошаљеш по твом момку мојој сестри Милки Мих. Кичевића, која је сада са дјецом у Феризовићу. Од горње суме узми трошак за момка. Нека узме признаницу од моје сестре и нека јави, да јој је муж Мика здрав у Африци. О извршењу молим те извјести ме писмом или огласом. Много ти благодарим на хуманитарном одзиву и поздравља те Данило Атанацковић, апотекар”.⁹²

Одатле се пожртвована мајка обратила писаним путем Јовану Премовићу у Женеву с намером да јој помогне у проналаску супруга кога су вихори рата одвели у непознаницу. У сажетој поруци записала је: „Молим извјештај о моме мужу Михајлу Кићевићу, пјеш. мајору, бившем команданту у Феризовићу. Нек се јави што прије, јер смо у кризи. Милка Кићевић, Феризовић, Радославова ул. 22”.⁹³ Док су бо-

⁹¹ 3111. Milki Kičević, Ferizović, *Beogradske novine*, Beograd, br. 305, 16. decembar 1916, str. 7; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹² 3110. Milanu Genovu, apotekaru – Skoplje, *Beogradske novine*, Beograd, br. 305, 16. decembar 1916, str. 7; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹³ G. Jovanu Premoviću, Ženeva, *Beogradske novine*, Beograd, br. 267, 8. novembar

равили на тамошњој адреси, посредством Јована Премовића из Женеве, а путем аустријске окупационе штампе на српском језику која је излазила у Београду, обратио им се домаћин и глава породице, оптимистичним, саветодавним и забринутим порукама: „Драга моја Милка и мила децо. Ја сам здрав, а то још више вама желим. Из даљине и са пуним срцем и жељама честитам ти Милка 9. фебруар као дан наше двадесетпетогодишње брачне везе. Бринем за све вас, јер од нашег расанка ни до данас нисам добио од вас тачан извештај или бар једну карту те да знам да ли новац примате који шаљем теби и Јели. Вера, Љуба и Драги да уче, Гашу и Круну за више разреде, јер ће за неуспех сви бити одговорни, је су ли деца здрава? и Јела као и чим се занимају. Новац штеди до крајњих мера. Све љуби и поздравља Мика – тата”.⁹⁴

Два месеца доцније, нуждом натерана самохрана мати, истим каналом одговорила је супругу који се тада налазио у жаркој Африци. Из овог писма дознајемо уопштено о животу и материјалним, стамбеним, међуљудским, емоционалним, комуникационим и другим приликама са којима су се суочавали Кићевићи у окупираној и девастираној Србији: „До сада сам у Лесковцу била, а сад сам у Крагујевцу. Од тебе сам примила новац послан преко Геновића. Ја сам у оскудици. Води рачуна о нама, јер сваки себе гледа. Јављај се чешће. Фотографију пошљи. Шаљи новац преко Виенер – Банке за Драгутина. Прими поздрав од мене, деце, Драгутина, Мице и деце, твоја Милка Кићевић. Крагујевац”.⁹⁵ И део породице који је остао у поробљеној Србији у то време већ је био раздвојен. Најстарија ћерка Јевросима, боравила је тих месеци у Косовској Митровици и радила као телефонисткиња. Њој се путем истих комуникационих веза обратио извесни Густав Хабер, с поруком да му се јави ради пријема новца.⁹⁶

1916, 3; G. Jovanu Premoviću, Ženeva, *Beogradske novine*, Beograd, br. 268, 9. novembar 1916, str. 5; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁴ 4414. Milki Mih. Kićevića, Ferizović, Bugarska, *Beogradske novine*, Beograd, br. 76, 19. mart 1917, 4; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁵ Jovanu Premoviću, Ženeva, da dostavi Mihailu Kićeviću, Afrika, *Beogradske novine*, Beograd, br. 135, 18. maj 1917, 2; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁶ Razno, *Beogradske novine*, Beograd, br. 115, 28. april 1917, 4; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...” Није нам успело сазнати поближе података о поминутом Густаву Хаберу, осим да је овај римокатолички житељ Београда био у браку са Невеном Варга са којом је имао ћерке Ему рођену 1. марта 1908. године у Београду која је била дипломирани филозоф и која је ступила у брак 5. новембра 1933.

ЖИВОТ КИЋЕВИЋА ПОСЛЕ ВЕЛИКОГ РАТА

Кићевиће није красило само родољубље, лична и национална пожртвованост и друге људске врлине, него и несебичност, алтруизам и филантропија. Сходно својим финансијским могућностима узимали су учешћа и у хуманитарним делатностима, помажући унесрећене, беспомоћне и сиромашне људе. После мужевљеве смрти, удовица Милева донирала је у више наврата новац за потребе штићеника Домова слепих витешког краља Александра у Земуну. Приликом обележавања значајног јубилеја – двадесетогодишњице од оснивања Домова и уједно крсне славе исте установе, Милица је издвојила и уплатила двадесет динара октобра 1937. године.⁹⁷ За крсну славу Домова – Крстовдан, Милица је две године касније донирала једнаку новчану дознаку.⁹⁸ Истим поводом и истој категорији угрожених – за обневиделе питомце Домова, приложила је помоћ у износу од десет динара и ћерка Драгиња Кићевић.⁹⁹ Помагање унесрећених у породици Кићевић очигледно је имало дугу традицију с обзиром на то да стидљива изворна грађа сведочи да је капетан 1. класе Михајло Кићевић са службом у 19. пешадијском пуку у Крагујевцу још далеке 1906. године даривао шест динара прилога Српском друштву Црвеног Крста, поставши тим чином уједно приложник и редовни члан ове племените организације.¹⁰⁰

године са Александром Стружанићем и Ану рођену 10. маја 1919. године у Београду, која је по одрастању постала дневничар Државне хипотекарне банке. Сасвим је могуће да јој је и отац био банкарски службеник с обзиром на то да се и у овом исказу повезује са новчаним трансакцијама. Познато је и да је живео у Београду и крајем 1938. године са станом у улици Браће Недића. Види: ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Ана Густав Невена рођ. Варја Хабер*; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Ема Густав Невена Варја Хабер*.

⁹⁷ Прилози, *Правда*, Београд, бр. 11.843, 9. октобар 1937, 18; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁸ Прилози, *Правда*, Београд, бр. 12.535, 29. септембар 1939, 20; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

⁹⁹ Прилози, *Правда*, Београд, бр. 12.543, 7. октобар 1939, 14; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹⁰⁰ Војислав Ж. Ђорђевић (пр.), *Извештај за 1906. годину Српскога друштва*

По ослобођењу и уједињењу земље након завршетка по Србе погубног Првог светског рата Круна Кићевић се определила за учитељски позив и савесно га вршила у народним школама у Чибу код Бачке Паланке (данашње Челарево) и Бегечу код Новог Сада. Средином 1932. године Круна је из Чиба премештена по потреби у Бегеч с правима чиновника IX положајне групе 1. периодске повишице.¹⁰¹ Крајем 1932. године ушла је у брак са Миланом Гавриловићем.¹⁰² На истом узвишеном задатку народног просвећивања нашла се и њена сестра Драгиња Кићевић која је у исто време службовала недалеко од Круне, у Тителу и била унапређена у VIII положајну групу.¹⁰³ На истом радном месту задржала се и годинама касније када је у почетним месецима 1937. године била унапређена у VII положајну групу.¹⁰⁴ Драгиња је за време окупације у Другом светском рату једно кратко време провела у престоном Београду где је од 19. до 23. фебруара 1942. године пребивала код станодавца, њеног зета Јована Миросављевића у улици Теодосијевој бр. 12 / II вративши се у Крагујевац. Поново је на истој адреси код станодавке сестре Vere Миросављевић боравила од 28. маја до 4. јуна 1942. године када се вратила у свој родни град.¹⁰⁵

Vera Кићевић је била писар Окружне финансијске управе и ступила је у брак са Јованом Миросављевићем 24. септембра 1933. године. У Београду је живела још од 1924. године када се 28. фебруара пријавила са станом код Стане Илић у улици Видинској бр. 15. Од 6. октобра 1926. године боравила је у стану у улици Крунској бр. 39, од 15. новембра 1928. године живела је у стану у улици Теодосијевој бр.

„Црвенога Крста” под највишом заштитом Њејовој Величанстви Краља Пејра I. поднесен XXIX Главном јодинињем скују држаном 15. јула 1907. јодине у Београду, Београд 1907, 59, 95.

¹⁰¹ Премештаји по потреби, *Просветни јласник – службени орјан Министјарства јросветје*, Београд, бр. 8, август 1932, 874, 899.

¹⁰² Промена породичног имена због удаје, *Просветни јласник – службени орјан Министјарства јросветје*, Београд, бр. 12, децембар 1932, 1310–1312.

¹⁰³ У VIII положајну групу, *Просветни јласник – службени орјан Министјарства јросветје*, Београд, бр. 2, фебруар 1933, 199–201.

¹⁰⁴ У VII положајну групу, *Просветни јласник – службени орјан Министјарства јросветје Краљевине Јујославије*, Београд, св. 4, април 1937, 429–430.

¹⁰⁵ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Драиња Михаило Милка Маршићанин Кићевић*.

10, да би јој последње београдско пребивалиште пре венчања, од 18. августа 1932. године било у стану у улици Теодосијевој бр. 12 имајући за станодавца Државну класну лутрију.¹⁰⁶ Њен супруг Јован Миросављевић био је виши чиновник Државне класне лутрије. Рођен је у Београду 6. фебруара 1883. године од оца Стевана и мајке Александре Поповић. Пријавио је своју жену 31. маја 1934. године у стану Државне класне лутрије у улици Теодосијевој бр. 12 / II. Преминуо је 4. јула 1942. године, да би након његове смрти супруга била пријављена засебно.¹⁰⁷

Најстарија ћерка и прворођено дете Кићевића, Јевросима је у периоду између два светска рата живела у Нишу и Београду. Као пензионисано лице у престоницу је из центра Моравске бановине први пут дошла 1938. године пријавивши свој боравак 18. августа код станодавке Савке Стојковић у стану у улици Карађорђевој бр. 28. Овај први дужи боравак у Београду потрајао је до 8. децембра када се Јевросима вратила у Ниш. Већ следеће године поново борави у југословенском главном граду где је пријављена 10. јула са станом у улици Кнегиње Олге бр. 19, а последње евидентирано присуство Јевросиме у престоници забележено је 14. јануара 1941. године када је пребивала код станодавца Бор. Вуковића у стану у улици Таковској бр. 12.¹⁰⁸

И сестра Надежда Кићевић је свој живот везала за град на Лепеници. У више наврата током различитих година краткотрајно је боравила у престоници Краљевине Југославије и окупирани Србије током Другог светског рата. Први пут је регистрована 8. јуна 1934. године са станом у улици Генерала Ковачевића бр. 4. Наредни боравци у Београду скопчани су са ратним данима. Од 23. до 26. јуна 1942. године боравила је у стану Миросављевића у улици Теодосијевој бр. 12 вративши се у завичајни Крагујевац. Поново је од 12. до 29. августа 1942. године пребивала у престоници код станодавца Благоја Јовичића у стану у улици Војводе Богдана бр. 20, да би се вратила у родни Крагујевац. Наредне 1943. године од 15. до 22. фебруара опет борави код сестре Vere Миросављевић у стану у улици Теодосијевој бр. 12 и

¹⁰⁶ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Вера Михајло Милка Маршић Кићевић.*

¹⁰⁷ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јован Стеван Александра Појовић Миросављевић.*

¹⁰⁸ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Јевросима Миле Милева Кићовић.*

одлази за Крагујевац, да би од 14. до 24. октобра изнова становала код Благоја Јовичића у стану у улици Војводе Богдана бр. 20 када одлази у свој Крагујевац.¹⁰⁹

Љубица Кићевић у периоду после Другог светског рата живела је на Звездари, у Београду где је и преминула 7. марта 1984. године.¹¹⁰ После смрти супруга Михајла и Милка Кићевић је од 8. јуна 1934. године, очигледно са својом ћерком Надеждом, боравила у главном граду југословенске државе, боравећи у стану у улици Генерала Ковачевића бр. 4.¹¹¹ Породичну кућу Кићевића у Крагујевцу су послератни локални органи власти у складу са урбанистичким плановима порушили, компензујући породици уништену некретнину стамбеном јединицом у једном од новоизграђених стамбених објеката у центру града. Стан је користила Надежда Кићевић све до своје смрти након чега је по изричитој жељи покојнице уступљен оближњем српском православном манастиру Драча.¹¹²

ЖИВОТОПИС ГАВРИЛА КИЋЕВИЋА ПОСЛЕ СЛАВНОГ ПОДВИГА 1913. ГОДИНЕ

После окончања свих ратова који су протутњали српским земљама и иступивши из детињства у младалачко животно раздобље, у новој јужнословенској држави Гаврило Кићевић је у војсци стекао више чинове. Након што је каплар – ђак Кићевић положио испит за чин резервног инжењерског потпоручника септембра 1926. године,¹¹³ крајем 1927. године, наредник – ђак Гаврило М. Кићевић унапређен је

¹⁰⁹ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Надежда Михајло Милка Кићевић*.

¹¹⁰ ИАП, Фонд Матичне књиге рођених, Матична књига рођених Пазар 1898–1900, Књига цркве пиротске старе Храма Рождества Христовог, ред. бр. 41, 122.

¹¹¹ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Милка Ситоја Сјаноје Кићевић*.

¹¹² Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна објављен маја 2018. године.

¹¹³ Лични односи, *Службени војни листи – оріан и издање војној министарсјива*, Београд, бр. 39, 18. септембар 1926, 1687–1688; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

у чин резервног инжењерског потпоручника.¹¹⁴ Следеће унапређење наступило је 1932. године, када га је југословенски краљ Александар Карађорђевић произвео у чин резервног инжењерског поручника.¹¹⁵ Најкасније од августа 1940. године Гаврило је био распорођен у чину водника у Чети за везу Потиске дивизије у Петроварадину, што је заведено његовим писменим рапортом поднетим 23. августа. Нешто касније у току исте године војне власти су оцениле да Гаврило Кићевић „није способан за водника у јединицама за везу због слабе стручне спреме”.¹¹⁶

Инжињерско-техничко одељење Министарства војске и морнарице Краљевине Југославије проследило је 25. октобра 1940. године питомцу Више војно-техничке академије, инжењерском поручнику Фрањи Графу захтев Пука за везу од 22. октобра да најкасније до 28. октобра достави податке о резервном поручнику Кићевићу, па су сходно томе нешто касније одлучиле да „...именовани не заслужује да буде рез. поручник, у вези достављене оцене и нар. Г. Мин. вој. и нар. 10108 од 2 – X – 1939 и ов. штаба 6343 од 7 – X – 39 да се сачини предлог за разрешење службе звања рез. официра јер именовани ни у другом виду инжињерије не би испуњавао услове, поготову када је од раније био у јединицама за везу и за то је оспособљен”.¹¹⁷

Југословенски држављанин, активни официр, инжињеријски поручник Фрања Граф родио се 10. априла 1912. године у селу Огар код Пећинаца у римокатоличкој породици, од родитеља Андрије и Јулијане. Био је ожењен православном Српкињом Слободанком Угришић рођеном 8. јула 1920. године у Пожаревцу.¹¹⁸ У одговору на поменути предмет Граф је записао: „Начелнику инжињерско-техничког одељења Министарства Војске и Морнарице – Према предњим наведеним на-

¹¹⁴ На знање, *Службени војни листи – оріан и издање министарства војске и морнарице*, Београд, бр. 37, 23. август 1928, 1553–1554; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹¹⁵ Унапређења, постављења и највиша решења, *Службени војни листи – оріан и издање министарства војске и морнарице*, Београд, бр. 31, 6. септембар 1932, 1579–1580; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹¹⁶ ВА, ДПП, *Гаврило Михајло Кићевић*.

¹¹⁷ Исто.

¹¹⁸ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Фрања Андрија Јулијана Граф*.

ређењима дајем следеће податке: Резервни инжињерски поручник г. Кићевић Гаврило у моралном и здравственом погледу испуњава све услове за резервног официра. Међутим, по својој стручној спреми не одговара месту своме садашњем ратном распореду. Као командир именованог, не могу га предложити за разрешење звања дужности резервног официра јер именовани поседује лепе војничке врлине као: послушност патриотизам и дисциплинованост. Мишљења сам да би рез. пор. г. Кићевића требало превести у пешадију или би му пак у инжињерији требало дати такав ратни распоред који није везан са трупом. Предње се доставља с молбом на надлежност са 3 прилога”.¹¹⁹

У међуратном периоду Гаврило Кићевић је био запослен као порезник,¹²⁰ а од 1939. године окружен је животном сапутницом. Персидом – Пеком Николић из добростојеће београдске породице, чија је мати Роксанда Николић била једна од оснивачица Кола српских сестара,¹²¹ верио се 14. маја 1939. године у Београду.¹²² Домаћица Персида Кићевић рођена је 26. октобра 1907. године у Београду од оца Душана и мајке Роксанде Николић. Венчању је присуствовала и Гаврилова мати. Младенци су 19. априла 1940. године у Београду добили прво дете, ћерку Веру.¹²³ Сем ње, имали су и сина Душана, који је угледао свет после Другог светског рата, 1945. године у Београду. За време Другог светског рата Гаврило је са супругом и ћерком боравио у Горњем Милановцу. Ту је долазио у учестали додир са припадницима разних војних формација које су током устаничке 1941. године учиниле Србију великим бојиштем. Једном приликом постојала је мо-

¹¹⁹ ВА, ДПП, *Гаврило Михајло Кићевић*.

¹²⁰ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Гаврило Михајло Милка Маршић Кићевић*; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Гаврило Гаврило Милева Кичевић*; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²¹ ВА, ДПП, *Гаврило Михајло Кићевић*; Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²² Архива Офелије Кићевић из Београда, *Позивница на веридбу*; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²³ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Персида Душан Роксанда Николић Кићевић*; ВА, ДПП, *Гаврило Михајло Кићевић*; Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

гућност да буде одведен у љотићевце, али је зборашка војска одуста-ла од одвођења младог оца показавши разумевање за потребе да се нађе свом малом детету. Након спаљивања и бомбардовања Горњег Милановца октобра 1941. године, немачки окупатор лишио је слободе многе тамошње становнике, па је неке мушкарце камионима одвезао у Крагујевац, где су их и стрељали. Међу њима нашао се и Гаврило Кићевић који је стицајем срећних околности избегао егзекуцију и успео да побегне, те тиме и преживи крвави Крагујевачки октобар.¹²⁴

Током сурове окупације и окрутних ратних збивања у Србији Гаврило Кићевић је засебно или заједно са супругом Персидом и ћеркицом Вером у више наврата боравио у Београду, можда и у покушају да осигурају кров над главом и избегну опасности које су их вребале у унутрашњости. Најраније је забележено присуство Персиде Кићевић у окупираном Београду, где је од 4. децембра 1941. године боравила код станодавца, свога оца Душана Николића у улици Господара Вучића бр. 210. Поново се пријавила 12. децембра оставши на датој адреси све до 7. априла 1942. године када је отпутовала за Горњи Милановац. Од 10. до 16. септембра 1942. године поново станује на истом месту и изнова одлази за Горњи Милановац. На истој београдској адреси региструје се 30. новембра 1942. године и задњи пут 10. јануара 1943. године, да би се одјавила 29. јануара отишавши за оближњи Обреновац.¹²⁵ Само неколико дана касније од Персидиног првог боравка у окупираном Београду, придружује јој се супруг Гаврило који се на адреси код таста Душана Николића у улици Господара Вучића бр. 210 први пут пријављује 20. децембра 1941. године, други пут 5. маја 1942. године и трећи пут 9. марта 1942. године након чега се 14. марта одјављује и одлази у Горњи Милановац. Изнова се на истој београдској адреси пријављује 25. маја 1942. године, затим 1. новембра и последњи пут 1. децембра 1942. године.¹²⁶

¹²⁴ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²⁵ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Персида Душан Роксанда Николић Кићевић*.

¹²⁶ ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Гаврило Гаврило Милева Кичевић*; ИАБ, УГБ, КЖГБИЗ, *Гаврило Михајло Милка Маршић Кићевић*.

По завршетку рата Гаврило се са супругом и ћерком вратио у Београд. Нове комунистичке власти одузеле су им значајан део имовине и у део породичне куће уселили нова лица, а уз то због буржоаског порекла присиљавали Персиду на принудни рад у послератној обнови разрушене престонице. Револтирана због таквог односа режима према њој и њеној породици, одлучила је да остане у другом стању и тако избегне понижење и одвођење на принудни рад. Супружници су остали верни старом систему вредности, грађанској култури, домаћинској и паравославној традицији, патријархалним моралним вертикалама, родољубљу и српству. Блискост с хришћанском црквом и православном духовношћу очитовала се у томе што је Гаврило Кићевић певао у црквеном хору, а приложио је новац и за Храм Св. Саве на Врачару. Био је миран, повучен и скроман човек, волео је музику. Брачни односи одисали су хармонијом, а породична атмосфера била испуњена љубављу, топлином и разумевањем. Слободно време супружници и деца користили су за шетњу и путовања.¹²⁷ Симптоматичан је податак да је Гаврило Кићевић добио држављанство Социјалистичке Републике Србије и Социјалистичке Федеративне Републике Југославије тек крајем 1980. године, решењем Секретаријата за општу управу Скупштине Општине Звездара од 20. октобра 1980. године иако се за државу борио још као деветогодишњак.¹²⁸ Ова болна спознаја, попут многих других, можда најилустративније описује и показује занемарујући однос више генерација српског рода према великанима своје прошлости и према сопственим светињама. После дужег боловања дигестивног тракта и предузетог оперативног захвата Гаврило Кићевић је преминуо 6. маја 1985. године у Београду.¹²⁹

¹²⁷ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²⁸ ИАШ, Збирка матичних књига рођених Крагујевац, Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 16-ХП-1902 / 27-Х-1906, 21; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

¹²⁹ Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна обављен маја 2018. године; Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник...”

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Генерација Срба која је водила и учествовала у ослободилачким балканским ратовима била је идејно формирана у духу патриотизма, националног ослобођења и уједињења. Непосредно пре избијања Првог балканског рата и у току његовог вођења, српска омладина, школарци и студенти увелико су били задојени косовским аманетом, нестрпљиво ишчекивали обрачун са вековним непријатељем који држи њихове сународнике у ропству, ватрено подржавали освету Косова и активно деловали у правцу ширења националистичких идеологија – великосрпства и југословенства. Историјски значајан тренутак избијања рата против Османског царства 1912. године био је идеална прилика за многе од њих да потврде спремност и самодопринос у процесу ослобођења. Ерупција одушевљења која је захватила српство материјализовала се у виду разних облика помоћи и подршке српској држави, народу и војсци. Појединци из српских земаља и дијаспоре, као и удружења националног карактера неодложно, несебично и даноноћно су пружали све своје ресурсе на услугу српској зараћеној страни. Њихово ангажовање је било значајно на свим пољима на којима су деловали, те стога добродошло и корисно за постизање ратних циљева. Немали број Срба, али чак и припадника других јужнословенских народа загрејаних за југословенство, добровољно се прикључио српској армији, медицинским екипама, хуманитарним мисијама и организацијама, како не би остао искључен из пресудног збивања. На тај начин, и сами су постајали актери догађаја који су преломно утицали на ток српске будућности, поставши свакако прекретница у битисању српског бића. Рад многих српских добровољаца, од којих су поједини били познате, јавне личности, углавном је осветљен. Неки од њих, остали су непознати домаћој историографији дуже од једног века, што је случај са деветогодишњим дететом Гаврилом Кићевићем из Крагујевца, који ће одиграти значајну улогу у својој јединици. Распоређен међу трећепозивце од стране војног фактора, ратна стаза га је водила према Косовској Митровици, Звечану и околним планинским селима, где је јединица добила од команде задатак да пронађе

тајна скровишта наоружања у поседу локалних Арнаута. После узалудних и безуспешних дуготрајних покушаја јединице да одговори на постављени јој задатак, тек је детету – ратнику пошло за руком да надмудри арнаутске вршњаке и тако дозна локацију складишта муниције. За велики војни успех и ратни подвиг, најмлађи учесник балканских ратова је награђен унапређењем у чин каплара.

И после дуже од једног столећа од окончања, балкански ратови и њихови актери у стању су да заголицају машту и закупе пажњу истраживача и јавности. Многе епизоде овог сукоба остале су непознате и неосветљене у историографији, а таква је и необична прича о најмлађем учеснику Гаврилу Кићевићу из Крагујевца. Овај деветогодишњак, син јединац војног лица, добровољно је отишао у рат, напустивши топлину породичног дома, љубав родитеља, окружење и пажњу седморо сестара. Васпитаван у родољубивом духу, прикључио се српској армији и у истој јединици са својим оцем, међу трећепозивцима био распоређен у околини ослобођене Косовске Митровице. Ту је, у непријатељски расположеном арнаутском окружењу начинио и по војску значајан подвиг, због чега је произведен у каплара. Игром судбине, балкански ратови биће једини оружани конфликт у коме ће узети учешће, иако у неборбеној улози. Дечак ратник, иако нешто старији, није војевао у Првом светском рату, који је убрзо наступио. У зрелим годинама дочекао је и Други светски рат, али су га оружани обрачуни и овога пута мимоишли. Војне игре из раног детињства, у младалачком узрасту је заменио браком, породицом и послом. Живот му је био у појединим етапама и динамичан и узбудљив. Ван тих пролазних периода, водио је миран, пристојан и породичан живот. Његов, хвале достојан ратни подвиг, брзо је заборављен. Неприметно је напустио овај свет у осамдесет другој години живота. Овом необимном биографијом са далеким закашњењем одајемо најскромнији омаж нашем хероју.

ФОТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ

Михајло Кићевић у војној униформи фотографисан у фотографском студију крагујевачког фотографа Љубише Ђонића. На позадини фотографије стоји записано: За сећање мом одличном ојзету Драгутину сестри Мици и њиховој деци од њих. Кићевића капетана I класе рођен 17. XI 1859. год.

Дато 29. марта 1907. год. у Крагујевцу.

(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Фотографија Михајла Кићевића у војној униформи фотографисаног
у фотографском студију крагујевачког фотографа Љубише Ђонића
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Фотографија Михајла Кићевића у војној униформи са афричким послужитељем
кога је довео у свој завичај након Првог светског рата
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Михајло Кићевић у војној униформи са ћеркама и сином Гаврилом
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић са супругом Персидом Николић
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Јанко Вукићевић и Гаврило Кићевић означени бројевима 1 и 2 на брду Соколица изнад Косовске Митровице снимљени током трајања Првог балканског рата (1912–1913). Испод фотографије пише: За трајну успомену својој ћерки Драгињи М. Кићевићевој учит. из рата 1912. и 1913. год. који је рат вођен са Турском за ослобођење нашег живља у Македонији и Старој Србији када смо и Косово осветили. На полеђини фотографије стоји записано: Слика представља кретање I бат. XI пука III позива за ? и разоружавање Арнаута преко Соколице у области Косовске Митровице у месецу децембру 1912. год. Батаљон је бројао 800 војника бораца из среза Лепеничког и нешто из среза Јасеничког окр. Крагујевачког сви су одлични борци. На слици се види под 1 подписати као Команд. Батаљона и под 2 ? каплар добровољац Гаврило. 1. маја 1924. год. у Крагујевцу твој отац Михаило Кићевић п. пуковник (Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кишевић у војној униформи Војске Краљевине СХС / Југославије
(Архива Офелије Кишевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић у војној униформи Војске Краљевине СХС / Југославије
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић у војној униформи Војске Краљевине СХС / Југославије
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић у војној униформи Војске Краљевине СХС / Југославије
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Срдија)

Гаврило Кићевић са сестрама (Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Венчање Гаврила Кићевића и Персиде Николић на Калемегдану
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић са супругом Персидом Николић
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

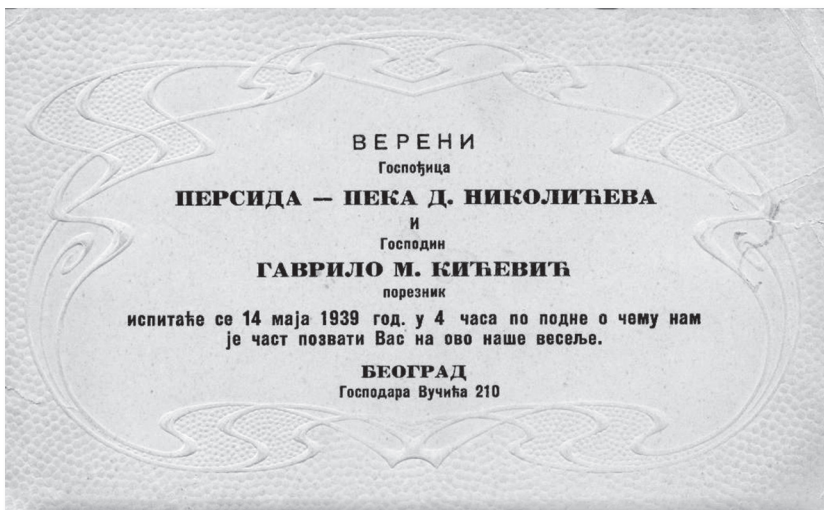
Михајло Кићевић са ћерком Љубом и њеним сином
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Гаврило Кићевић у униформи Војске Краљевине СХС / Југославије
(Архива Тајјјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Гаврило и Персида Кићевић са ћерком Вером
(Архива Тајијане Дракулић из Солуна, Грчка)

Позивница на венчање Гаврила Кићевића и Персиде Николић
(Архива Офелије Кићевић из Београда, Србија)

Персида Николић са чланицама Кола српских сестара
(Архива Тајјјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Роксанда и ћерке Персида и Милица Николић са чланицама Кола српских сестара
(Branka Gajić, „Kolo srpskih sestara 110 godina s narodom”, *Blic žena*, Beograd, br. 472,
30. novembar – 6. decembar 2013, 44–45)

Персида Николић са братом и сестром
(Архива Тајџане Дракулић из Солуна, Грчка)

Душан и Роксанда Николић, њихови кумови, Персида Николић, кума Милка и
Милица Николић (Архива Тајџане Дракулић из Солуна, Грчка)

Гаврило и Персида Кићевић са ћерком Вером и сином Душаном
(Архива Таїїјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Роксанда Николић, председница Кола српских сестара на фотографији из периода Првог светског рата (Архива Ташјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Гаврило Кићевић (Архива Ташїјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Вера Кићевић (Архива Тајјјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Круна Кићевић (Архива Тајјјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Драга Кишевић (Архива Таијане Дракулић из Солуна, Грчка)

Нада Кићевић (Архива Ташјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Љуба Кишевић (Архива Тајјане Дракулић из Солуна, Грчка)

Вида Кићевић (Архива Тајјјане Дракулић из Солуна, Грчка)

У средини Милева Кићевић са ћерком Љубом (лево) и њеном децом Светом и Миром и ћерком Јевросимом (Архива Таијане Дракулић из Солуна, Грчка)

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

Војни архив (ВА), Београд

Фонд Досијеи персоналних података официра и војних чиновника
Војске Краљевине Југославије

Историјски архив Београда (ИАБ), Београд

Фонд Управа Града Београда, Картотека житеља града Београда и Земунa

Историјски архив Пироџа (ИАП), Пирот

Фонд Матичне књиге рођених. Матична књига рођених Пазар 1898–1900, Књига цркве пиротске старе Храма Рождества Христовог

Историјски архив Шумадије (ИАШ), Крагујевац

Збирка матичних књига рођених Крагујевац. Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 16-ХП-1902 / 27-Х-1906.

Збирка матичних књига рођених Крагујевац. Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 3-VIII-1893 / 7-XI-1894.

Збирка матичних књига рођених Крагујевац. Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 7-IX-1894 / 23-I-1897.

Збирка матичних књига рођених Крагујевац. Храм Успења Пресвете Богородице, књ. 1900–1901.

Приватна архива – документација у приватном власништву

Дракулић Татјана, Солун, Република Грчка

Кићевић Офелија, Београд, Република Србија

Орална историја

Интервју аутора са Татјаном Дракулић из Солуна, Грчка, обављен маја 2018. године

Објављени извори

- Документи о сјољној пољопривреди Краљевине Србије 1903–1914*, књ. V, св. 3, приредио Михајло Војводић, Српска академија наука и уметности, Београд 1985.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1897*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1898*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1899*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1900. која је пресјечна*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1899.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1901. која је пресјечна*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1900.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1902. која је пресјечна*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1901.
- Државни календар Краљевине Србије за годину 1903. која је пресјечна*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд 1903.
- Државни календар Краљевине Србије за пресјечну годину 1896*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.
- Државни календар Краљевине Србије (са шемајизмом) за годину 1894*, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.
- Извештај за 1906. годину Српскога друштва „Црвенога Крста” под највишом заштитом Њејовој величанства краља Пејра I поднесен XXIX Главном годишњем скупу држаном 15. јула 1907. године у Београду*, приредио Војислав Ж. Ђорђевић, с. п, Београд 1907.
- Календар са Шемајизмом Краљевине Србије за годину 1877*, Краљевско-српска државна штампарија, Београд с. а.
- Календар са Шемајизмом Краљевине Србије за годину 1889*, Краљевско-српска државна штампарија, Београд с. а.
- Календар са Шемајизмом Краљевине Србије за годину 1890*, Краљевско-српска државна штампарија, Београд с. а.
- Календар са Шемајизмом Краљевине Србије за пресјечну годину 1888*, Краљевско-српска државна штампарија, Београд с. а.
- Кићевић Гаврило, Јединствена ратна историја. Необичан живот јед-

ног малог србијанског Лауренса... Дванаестогодишњи дечак каплар у рату. Исповест човека који је као дете учинио велику услугу српској војсци у балканском рату (интервју водио Јован Обичан), *Време*, Београд, бр. 6069, 11. децембар 1938, 12.

Рајна рани-листа резервних официра 1917–1918, Штампарска радионица Министарства војног, Солун 1918.

Схематизам Краљевине Србије с календаром за годину 1893, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.

Шематизам Краљевине Србије с календаром за годину 1892. која је иреситујна, Државна штампарија Краљевине Србије, Београд с. а.

Периодика

Beogradske novine, Београд (1916, 1917)

Blic žena, Београд (2013)

Време, Београд (1938)

Политика, Београд (2019)

Правда, Београд (1937, 1939)

Просветни власник – службени орган Министарства просвете Краљевине Југославије, Београд (1932, 1933, 1937).

Рајни телеграми, Крагујевац (1912)

Службени војни лист – орган и издање Војног министарства, Београд (1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1899, 1900, 1901, 1906, 1908, 1909, 1910, 1912).

Службени војни лист – орган и издање Министарства војске и морнарице, Београд (1924, 1926, 1928, 1931, 1932)

ЛИТЕРАТУРА

Albala Lebl Paulina, *Тако је некад било*, Aleksandar Lebl, Београд 2005.

Антић Чедомир, Кеџмановић Ненад, *Историја Републике Српске*, Недељник, Београд 2016.

Арсих М. Милутин, *Мемоари малога војника*, приредио Милољуб Арсих, Историјски архив Краљево, Краљево 2016.

Богдановић Димитрије, *Књига о Косову*, Српска академија наука и

уметности, Београд 1985.

Дамјановић М. Милош, „Јевреји на Косову и Метохији током балканских и Првог светског рата”, у: *Државнось, демокрайизација и култура мира*, ур. Бојана Димитријевић, Универзитет у Нишу – Филозофски факултет, Ниш 2015, 109–129.

Дамјановић М. Милош, „Најмлађи учесник балканских ратова – подвизи добровољца и четника Гаврила Кићевића”, *Војно-историјски гласник*, 1 (2018), 71–93.

Животић Александар, „Апис на Косову 1912. године”, *Војно-историјски гласник*, 1–2 (2005), 44–57.

Јовићевић П. Андрија, *Дневник из балканских райнова*, Службени лист СРЈ, Београд 1996.

Озимих Небојша, *Јевреји у лојору на Црвеном крсту*, Народни музеј Ниш, Ниш 2014.

Петровић Ј. Вукашин, *Мемоари*, пр. Слободан Турлаков, Српска академија наука и уметности, Београд 2009.

Секулић Весна, „Ослобођење Косовске Митровице у Првом балканском рату”, *Баштина*, 17 (2004), 151–171.

Станојевић Станоје, *Српско-турски райи 1912. године*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд 1928.

РЕЗИМЕИ

САЖЕТАК

Др Милош М. Дамјановић

Независан истраживач

Косовска Митровица – Република Србија

НАЈМЛАЂИ УЧЕСНИК БАЛКАНСКИХ РАТОВА – ПОДВИЗИ ДОБРОВОЉЦА И ЧЕТНИКА ГАВРИЛА КИЋЕВИЋА

Генерација Срба која је водила и учествовала у ослободилачким балканским рајтовима, била је идејно формирана у духу патриотизма, националној ослобођења и уједињења. Нејосредно пре избијања Првој балканској рати и у току његовој вођења, српска омладина, школарци и студенти увелико су били задвојени Косовским аманетом, несирљиво ишчекивали обрачун са вековним непријатељем који држи њихове сународнике у ројству, ватрено подржавали освету Косова и активно деловали у правцу ширења националистичких идеологија – великосрпства и југословенства. Историјски значајан тренутак избијања рати против Османској царства 1912. године, био је идеална прилика за многе од њих, да потврде сирности и самодирности у процесу ослобођења. Ерујција одушевљења која је захватила српство материјализовала се у виду разних облика помоћи и подршке српској држави, народу и војсци. Појединци из српских земаља и дијаспоре, као и удружења националној карактера неодложно, неседично и даноћно су јужали све своје ресурсе на службу српској зараћеној сирани. Њихово ангажовање је било значајно на свим пољима на којима су деловали, те стога добродошло и корисно за реализацију рајних циљева. Немали број Срба, али чак и приадника дружих јужнословенских народа задржаних за југословенство, добровољно се прикључило српској армији, медицинским екипама, хуманитарним мисијама

и организацијама, како не би остао искључен из пресудног збивања. На тај начин, и сами су остављали актери догађаја који су преломно утицали на ток српске будућности, оставивши свакако рекрејница у дисцисању српској бића. Рад многих српских добровољаца, од којих су поједини били познати, јавне личности, углавном је осветљен. Неки од њих, остали су неизнати домаћој историографији дуже од једног века, што је случај са 9-годишњим дејством Гаврилом Кићевићем из Крајевца, који ће одиграти значајну улогу у својој јединици. Распоређен међу прећетозивце од стране војног фактора, рајона стаза ја је водила према Косовској Мишировици, Звечану и околним њланинским селима, где је јединица добила од команде задатак да пронађе тајна скривена наоружања у поседу локалних Арнауца. После узалудних и безуспешних дуготрајних покушаја јединице да изврши наређење, тек је дејство – рајнику пошло за руком да надмудри арнаутске вршњаке и тако дозна локацију складишта муниције. За велики војни успех и рајни подвиг, најмлађи учесник балканских рајова је награђен унапређењем у чин каплара.

Кључне речи: Гаврило Кићевић, балкански рајови, родољубље, добровољци, Крајевци, Косовска Мишировица, Звечан, Арнауци, Срби

ABSTRACT

Milos M. Damjanovic, PhD

Independent researcher

Kosovska Mitrovica, Republic of Serbia

THE YOUNGEST PARTAKER IN THE BALKAN WARS – FEATS OF THE VOLUNTEER IN WAR AND CHETNIK GAVRILO KICEVIC

The generation of Serbs that led and participated in the liberation Balkan Wars was preliminary formed in the spirit of patriotism, national liberation, and unification. Shortly before the outbreak of the First Balkan War and in the course of it, the Serbian youth, pupils, and students have largely been imbued with the legacy of Kosovo, impatiently awaiting the clash with the age-old enemy who kept their compatriots in captivity, fervently supported revenging Kosovo, and actively acted with the goal of spreading nationalistic ideologies – of Greater Serbia and that of Yugoslavhood. The historically important moment of the outbreak of the war against the Ottoman Empire in 1912 was an ideal chance for many of them to confirm the readiness and self-contribution in the liberation process. The eruption of enthusiasm that seized Serbs was materialized in the form of multiple forms of assistance and support to the Serbian state, people, and military. Individuals from the Serbian lands and the diaspora, as well as associations of nationally conscious individuals offered their resources day and night to the Serbian belligerent without delays, and in a selfless manner. Their engagement was significant in all fields, therefore also welcomed and useful for achieving war aims. A large number of Serbs, but also members of other South Slavic nations heated to Yugoslavhood voluntarily joined the Serbian army, medical teams, charitable missions, and organizations, so as not to remain excluded from crucial events. In this manner, they themselves became actors of the events that were a turning point in the course of Serbian history, becoming certainly a milestone in the Serbian nation's being. The work of many Serbian war volunteers,

out of which some individuals were distinguished, public figures, is mostly known. Some of them remained unknown to the domestic historiography for longer than a century, which is the case of the 9 – year – old Gavriilo Kicevic from Kragujevac, who would come to play a major role in his unit. Lined among the oldest, third-line soldiers by the military, the war path led him to Kosovska Mitrovica, Zvecan, and the surrounding mountainous villages, where the unit was ordered to find places where weapons were hidden by local Albanians. After futile, fruitless, and long-term attempts of the unit to carry out the order, the child-warrior managed to outwit his Albanian peers and find out the location of the ammunition depot. For his great military success and war feats, the youngest participant of the Balkan Wars was awarded promotion to the rank of Corporal.

Key words: *Balkan Wars, volunteers, Chetniks, third-liners, Gavriilo Kicevic, Kragujevac, Kosovska Mitrovica, Zvecan, Albanians, Serbs*

Превод на енглески: Стефан Вељковић

ABSTRAIT

Dr. Miloš M. Damjanović

Rechercheur indépendant

Kosovska Mitrovica- République de Serbie

LE PLUS JEUNE PARTICIPANT DES GUERRES BALKANIQUES – EXPLOITS DU BÉNÉVOLE ET DU TCHETNIK GAVRILO KIĆEVIĆ

La génération des Serbes qui ont mené et participé aux guerres de libération des Balkans a été idéologiquement formée dans un esprit de patriotisme, de libération nationale et d'unification. Juste avant le déclenchement de la Première Guerre balkanique et pendant sa conduite, la jeunesse, les écoliers et les étudiants serbes ont été fortement touchés par le mandat du Kosovo, attendant avec impatience une confrontation avec l'ennemi séculaire qui tient leurs compatriotes en esclavage, soutenant avec ferveur la vengeance du Kosovo et agissant activement en faveur de la propagation des idéologies nationalistes – Grande Serbie et Yougoslavie. Le moment historiquement significatif du déclenchement de la guerre contre l'Empire Ottoman en 1912 fut pour beaucoup d'entre eux une occasion idéale de confirmer leur volonté et leur contribution personnelle au processus de libération. L'explosion d'enthousiasme qui a saisi la Serbie s'est matérialisée sous la forme de diverses formes d'aide et de soutien à l'État, au peuple et à l'armée serbes. Des individus des pays serbes et de la diaspora, ainsi que des associations à caractère national, ont immédiatement, avec altruisme et jour et nuit, mis toutes leurs ressources au service de la partie belligérante serbe. Leur engagement était significatif dans tous les domaines où ils opéraient, et donc bienvenu et utile pour atteindre les objectifs de guerre. Un nombre considérable de Serbes, mais aussi de membres d'autres nations slaves du sud réchauffés par la Yougoslavie, ont volontairement rejoint l'armée serbe, les équipes médicales, les missions et organisations humanitaires, afin de ne pas être exclus des événements cruciaux. De cette manière, ils sont eux-mêmes devenus acteurs d'événements qui ont influencé

de manière décisive le cours de l'avenir serbe, et qui ont certainement marqué un tournant dans l'existence de l'être serbe. Le travail de nombreux volontaires serbes, dont certains étaient des personnalités publiques bien connues, est surtout mis en avant. Certains d'entre eux sont restés inconnus de l'historiographie nationale pendant plus d'un siècle, comme c'est le cas de l'enfant de 9 ans Gavriilo Kićević de Kragujevac, qui jouera un rôle important dans son unité. Déployé parmi les recrues tierces par le facteur militaire, le chemin de la guerre l'a conduit vers Kosovska Mitrovica, Zvečan et les villages montagnards aux environs, où l'unité a été chargée par le commandement de trouver des caches secrètes de munitions en possession des Albanais locaux. Après de longues tentatives vaines et infructueuses de l'unité pour exécuter l'ordre, l'enfant-guerrier n'a réussi qu'à déjouer ses pairs albanais et à découvrir ainsi l'emplacement de l'entrepôt de munitions. Pour son grand succès militaire et son exploit militaire, le plus jeune participant aux guerres balkaniques a été récompensé par une promotion au grade de caporal.

Les mots clés: *Gavriilo Kicevic, les guerres balkaniques, le patriotisme, les volontaires, Kragujevac, Kosovska Mitrovica, Zvecan, les Albanais, Les Serbes*

Превод на француски: Ружица Ђоровић

АННОТАЦИЈА

к.и.н. Милош М. Дамњановић

Независимый исследователь

Косовска-Митровица – Република Сербия

САМЫЙ МОЛОДОЙ УЧАСТНИК БАЛКАНСКИХ ВОЙН – ПОДВИГИ ДОБРОВОЛЬЦА И ЧЕТНИКА ГАВРИЛО КИЧЕВИЧА

Поколение сербов, возілавлявших и учасівовавших в балканских освободительных войнах, идеологически формировалось в духе патриотизма, национальной освобождения и объединения. Нейосредствено перед началом Первой Балканской войны и во время ее ведения сербская молодежь, школьники и студенты, все больше тяготелись “косовским наследием”, с нетерпением ждали разборок с извечным врагом, держащим в рабстве их соотечественников, горячо поддерживали месь Косово и активно действовали в направлении распространения националистических идеологий – Великой Сербии и Югославии. Битва против Османской империи в 1912 году имеет историческое значение, но для многих из них это идеальное поведение, но оно предострашает колебания и самоотречение процесса. Всяшка энтузиазма, охватившая Сербию, материализовалась в различных формах помощи и поддержки сербского государства, народа и армии. Отдельные лица из сербских стран и диаспоры, а также объединения национальной характера немедленно, самоотверженно и днем и ночью представили все свои ресурсы на служение сербской воюющей стороне. Их участие было значительным во всех областях, где они действовали, и поэтому приветствовалось и было полезно для достижения военных целей. Значительное количество сербов, даже и представители других южнославянских народов, симпатизировавших югославизму, добровольно присоединились к сербской армии, мецинским бригадам, гуманитарным миссиям и организациям, чтобы

не были исключенными из решающих событий. Таким образом, они сами стали участниками событий, которые решающим образом повлияли на ход сербской будущей и, безусловно, стали поворотным моментом в существовании сербского существа. Некоторые из них оставались неизвестными отечественной историографии более века, как, например, 9 – летний Гаврило Кичевич из Крайевца, который сыграл значительную роль в своем отряде. Назначенный военным фактором в число третьих рекрутов, война войны привела его в сторону Косовской Митровицы, Звечана и окрестных горных деревень, где командование поставило перед подразделением задачу найти тайные тайники с оружием, принадлежащим местным албанцам. После тщательных и безуспешных многолетних поисков подразделения вывели приказ ребенку – солдату удалось перехитрить своих албанских сверстников и таким образом узнать местонахождение склада боеприпасов. За большие военные успехи и военный подвиг самый молодой участник Балканских войн был удостоен звания кайрала.

Ключевые слова: Балканские войны, добровольцы, тайники, третьи призывники, Гаврило Кичевич, Крайевец, Косовска-Митровица, Звечан, албанцы, сербы

Превод на руски: Исидора Комадина

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Милош М. Дамјановић је рођен у Косовској Митровици 2. марта 1985. године. У родном месту окончао је основно и средњошколско образовање. Студије историје завршио је на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици одбравивши 2011. године дипломски рад на тему „Јевреји на Косову и Метохији 1804–1918” који је овенчан откупном наградом Јеврејског историјског музеја у Београду на годишњем научно-књижевном конкурс за радове на јеврејске теме у организацији Савеза јеврејских општина Србије. На истом универзитету одбранио је докторску дисертацију „Јевреји на Косову и Метохији 1918–1941”. Учествовао је на преко двадесет међународних научних конференција у земљи, региону и иностранству. Досад му је објављено преко четрдесет ауторских и коауторских научних и стручних радова у националним и иностраним научним часописима и зборницима радова са научних конференција на српском и енглеском језику. У издању Архива Војводине 2023. године објављена му је прва, неопимна монографија *Др Нехемије Шенфајн (1886–1942). Биографија Швајцарца у Југославији*. За престижни домаћи београдски дневни лист *Политика* писао је популарне историјске прилоге о непознатим српским јунацима балканских ратова и Првог светског рата. Одржао је преко двадесет јавних предавања и изложби на различите историјске теме у Косовској Митровици и Грачаници. Најновију изложбу „О неким непописаним жртвама Холокауста са простора НДХ” организовао је у сарадњи са Јавном установом Спомен-подручје Доња Градина са којом је током 2024. године гостовао на више локација у Републици Српској (Доња Градина, Бања Лука, Добој...) и Републици Србији (Нови Сад, Београд...). Лауреат је шест награда са међународних научно-књижевних конкурса на јеврејске теме у организацији Савеза јеврејских општина Србије. Добитник је прве награде за 2021. годину за проширени рукопис радне верзије докторске дисертације на поменутом конкурс. Држао је више тренинга о културној баштини у Косов-

ској Митровици и Призрену. Његово поље истраживања претежно је фокусирано на историју српских и југословенских Јевреја у XIX и XX столећу, балканске ратове и Први светски рат, завичајну историју – прошлост Косовске Митровице и Косова и Метохије и разноврсне теме из прошлости југословенске државе, друштва и културе. Живи у Косовској Митровици.

РЕЦЕНЗИЈЕ

Проф. др Миленко Пекић

Др Миленко Пекић, универзитетски професор у пензији

РЕЦЕНЗИЈА

ДР МИЛОШ М. ДАМЈАНОВИЋ, ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985) – БИОГРАФИЈА НАЈМЛАЂЕГ КАПЛАРА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА И ЦРТИЦЕ ИЗ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА, Косовска Митровица, 2024, 77 стр, 129 фуснога и 31 фотографија.

Аутор није дио институтско-факултетске мреже, нити му ова студија нешто значи ради звања и академских бодова, те се поред својих свакодневних наставничких послова у основној школи – могао лагано и студиозно бавити изучавањем судбине Гаврила Кићевића, најмлађег борца у Првом и Другом балканском рату и његовом обитељи. По тону и стилу, ова мини монографија не крије страст према теми, опчињеност која се брине о академском позиционирању, нити рачуна са изабраним положајима, који каткад оптерећују професоре и истраживаче. Аутор живи у нади да ће исказану љубав пренијети на бар већи број ученика у првом реду. Једнако дубоко вјерује да ће ово научно истраживање бити, макар у дјеловима, занимљиво основцима, средњошколцима и студентима, али и читаоцима из струке и ван ње – и изнад свега колегама историчарима.

Рукавица је бачена, расправа је пожељна – а да ли је и могућа, видјећемо. Уосталом – сукобите се, суочите се, укрстите пера, уђите у дијалог или обрачун са ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985) – БИОГРАФИЈА НАЈМЛАЂЕГ КАПЛАРА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА И ЦРТИЦЕ ИЗ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА, студијом која надахнуто казује о најмлађем судионику балканских ратова и изнад свега српском родољубу.

Проф. др Далибор Денда

пуковник ванр. проф. др Далибор Денда,
виши научни сарадник
Одељење за војну историју
Институт за стратегијска истраживања
Универзитет одбране, Београд
E-mail: dalibor.denda@mod.gov.rs

РЕЦЕНЗИЈА

рукописа *Гаврило Кићевић (1903–1985) – Биографија најмлађеј кайлара у балканским рајновима и црпцице из йородичној живојша* аутора др Милоша Дамјановића

На рецензију ми је предат рукопис књиге др Милоша Дамјановића: *Гаврило Кићевић (1903–1985) – Биографија најмлађеј кайлара у балканским рајновима и црпцице из йородичној живојша*. Подељен је на *Предјовор*, пет тематских целина: *Гаврило Кићевић (1903–1985), Војна каријера Михајла Кићевића, Кићевићи за време Првој светској рајша, Живој Кићевића йосле Великој рајша, Живојојис Гаврила Кићевића йосле славној йодвија 1913. йод.* и завршна разматрања аутора (*Уместйо закључка*). Након тога следе фотографски прилози из породичне историје (30 оригиналних фотографија и скениране Позивнице на венчање Гаврила Кићевића и Персиде Николић са легендама), списак коришћених извора и литературе (Библиографија), резимеи на српском, енглеском, француском и руском језику и биографија аутора. Текст је писан на солидној изворној основи што се да закључити на основу критичког апарата који садржи 129 напомена. Аутор се у раду користио необјављеном архивском грађом из Војног архива у Београду (један фонд), Архива Шумадије у Крагујевцу (четири збирке), Историјског архива Београда (један фонд), Историјског архива у Пироту (један фонд) и личне архиве Татјане Дракулић и Офелије Кићевић, те са 17 објављених збирки докумената (*Докумен-*

и о савојној историји Краљевине Србије, Извештај за 1906. годину Српског друштва „Црвеног Крста” и Шемањизми из различитих година). Проучио је и 12 монографија и мемоарских списа, те пратио осам листова и часописа који садрже податке и текстове од значаја за породичну историју Кићевића (*Службени војни листи, Рајни шелејрами, Београдске новине, Просветни гласник, Време, Правда, Ближепа, Полијика*). Основу књиге чини допуњени и проширени рад аутора објављен у *Војно-историјском гласнику* 2018. године („Најмлађи учесник Балканских ратова – подвизи добровољца и четника Гаврила Кићевића”, *Војно-историјски гласник*, 1 (2018), 71–93).

Текст је писан јасним и на моменте узбудљивим стилем, што га поред стручне јавности, чини интересантним и за просечног читаоца. Мишљења сам да се ради о вредном истраживачком доприносу др Милоша Дамјановића на пољу породичне историје данас већ заборављених личности од значаја за нашу повесницу, којом се на микро нивоу сагледава утицај бурних догађаја из наше новије прошлости на једну породицу и њене истакнуте чланове, те ову књигу најсрдачније препоручујем за штампу.

У Београду, 17. 5. 2024. године

Пуковник ванр. проф. др Далибор Денда

Др Иван Ристић

РЕЦЕНЗИЈА

РУКОПИСА „ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985) – БИОГРАФИЈА НАЈМЛАЂЕГ КАПЛАРА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА И ЦРТИЦЕ ИЗ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА” МИЛОША М. ДАМЈАНОВИЋА

Била нам је част и задовољство да одговоримо на позив историчара др Милоша М. Дамјановића и напишемо рецензију рукописа под називом *Гаврило Кићевић (1903–1985) – Биографија најмлађеј каплара у балканским ратовима и цртице из породичној живојиа*. Рукопис чине следећи делови: предговор, шест поглавља, фотографски прилози, попис извора и литературе, резимеи на српском, енглеском, француском и руском језику и биографија аутора.

У *Предговору* нас аутор упознаје са разлозима који су га мотивисали да се посвети изучавању живота детета – војника Гаврила Кићевића, обавештавајући нас да је рукопис заправо проширена верзија истоименог научног рада претходно објављеног у часопису *Војноисторијски гласник*.

Прво поглавље *Гаврило Кићевић (1903–1985)* аутор започиње кратким освртом на историјски значај балканских ратова и ослобођења старих српских земаља. Затим нас упознаје са породицом Гаврила Кићевића, као и са околностима под којима Гаврило, још дете, постаје учесник рата. Томе су свакако допринели васпитање (његов отац је био војни официр), као и колективна свест, у којој је ослобађање Старе Србије доживљавано као најсветија обавеза многих генерација. У овом поглављу нас аутор детаљно обавештава о деловању војне формације којој је припадао млади Гаврило, као и о његовим подвизима. Посебно је занимљива прича о томе како је Гаврило успео да открије скровиште наоружања и муниције локалних Албанаца у околини Звечана, служећи се лукавством и домишљатосћу, на којој би му позавидели и врхунски обучени агенти и обавештајци. Поголавље се завршава повратком Гаврила Кићевића у родни Крагујевац.

У наредном поглављу (*Војна каријера Михаила Кићевића*) аутор

нас детаљано упознаје са кретањем у војној служби Гавриловог оца. У поглављима *Кићевићи за време Првој светској рати* и *Живој Кићевића њосле Првој светској рати*, аутор наставља да хронолошки прати судбину Гаврилове породице, пружајући нам, на тај начин, слику Великог рата, али и послератног периода, из перспективе једне породице са војничком традицијом.

Поглавље *Живојојис Гаврила Кићевића њосле славној њодвића из 1913. њодине* пружа нам увид у Гаврилов лични и професионални живот, посебно за време окупације у Другом светском рату, све до смрти 1985. године. У закључку се аутор поново осврће на историјски значај балканских ратова, као завршнице вишевековне тежње српског народа за слободом и независношћу.

Истраживање др Дамјановића засновано је на богатој примарној грађи похрањеној у архивским фондовима како Војног архива, тако и регионалних и градских архива у Београду, Крагујевцу, Пироту, али и на историјској грађи у приватном власништву. Колега Дамјановић користи и метод *оралне (усмене) историје* (интервју), што његово истраживање чини не само методолошки разноврсним, већ и методолошки веома компетентним. Познато је да разноврсност изворне грађе, и њено правилно коришћење (критика, компаративна анализа извора, контекстуализација итд.), представљају основе научног метода у историографији. Поред необјављених, аутор користи и више томова објављене грађе, штампу, као и богату научну литературу. Све ово потврђује да рукопис др Дамјановића представља научно дело написано по свим захтевима историјске науке.

Имајући у виду напред изложено, задовољство нам је да рукопис др Дамјановића препоручимо за штампу. Разлози за то су не само научна заснованост, већ и сама тема деце – војника која у науци није довољно истражена, а осим пажње научне јавности, она ће, сигурни смо, изазвати и пажњу шире јавности, јер се ради о догађајима од пресудног историјског значаја за српски народ, чије су последице трајно обележиле његову судбину.

У Крушевцу, 30. 4. 2024. године

Др Иван Ристић, научни сарадник

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903 – 1985)	7
ВОЈНА КАРИЈЕРА МИХАЈЛА КИЋЕВИЋА	23
КИЋЕВИЋИ ЗА ВРЕМЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА	31
ЖИВОТ КИЋЕВИЋА ПОСЛЕ ВЕЛИКОГ РАТА	33
ЖИВОТОПИС ГАВРИЛА КИЋЕВИЋА ПОСЛЕ СЛАВНОГ ПОДВИГА 1913. ГОД.	36
УМЕСТО ЗАКЉУЧКА	41
ФОТОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ	43
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	69
РЕЗИМЕИ	73
БИОГРАФИЈА АУТОРА	81
РЕЦЕНЗИЈЕ	83

МИЛОШ М. ДАМЈАНОВИЋ
ГАВРИЛО КИЋЕВИЋ (1903–1985)
БИОГРАФИЈА НАЈМЛАЂЕГ КАПЛАРА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА
И ЦРТИЦЕ ИЗ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Издавач

Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

За издавача

Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Прелом

Александар Павловић

Штампа

САЈНОС, Нови Сад

Тираж

300 примерака

ISBN 978-86-6178-171-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

355:929 Kićević G.

ДАМЈАНОВИЋ, Милош М., 1985-

Гаврило Кићевић (1903-1985) : биографија најмлађег каплара у балканским ратовима и цртице из породичног живота / Милош М. Дамјановић. - Нови Сад : Архив Војводине, 2024 (Нови Сад : Сајнос). - 88 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине)

Тираж 300. - Напомене и библиографске референце у белешкама уз текст. - Библиографија. - Abstract ; Abstrait ; Аннотација.

ISBN 978-86-6178-171-1

а) Кићевић, Гаврило (1903-1985)

COBISS.SR-ID 155441417